

MAGYAR TANÍTÓKÉPZŐ.

VI. ÉVFOLYAM.

1891. január 25.

I. FÜZET.

TANÍTÓKÉPZÉS.

Egy eszme.

Tagadhatatlan, hogy „több szem többet lát“, de az is, hogy „több fej többet tud.“ Nem kevésbé tagadhatatlan az is, hogy a legélénkebb becsvágy, a legnagyobb buzgóság és erély, ha csekély vagy semmi figyelem vagy elismerés sem követi törekvéseit, utóljára lankad, zsidbad s végre elenyészik. Utóljára is emberek vagyunk s teljes erőnk és munkásságunk kifejtésére s ezeknek a szükséges feszültségi fokon való megtartására nem elég a belső ösztön, külsőre is van szükség. Az is általánosan tudott dolog, hogy ha az ember valamely dolgot valamely módon végez s ez a mód meglehetősen eredményhez vezet, azt a módot szívesen megtartja, ritkán változtat rajta, utóljára szerelmes lesz belé s — belerozdásodik annyira, hogy minden újat, jobbat, mint ellenséget tekint s a priori elvet; már pedig a tudományok és ismeretek naponként gyarapodnak, elveket s álláspontokat változtatnak s terjesztésökre s könnyebb megértésökre jobbnál-jobb módok találhatnak fel, egy szóval, hogy: „a ki nem halad, marad.“ Igaz végre az is, hogy együtt működő, egy célra törekvő testületeknél a fiataloknak szüksége van az öregebbek tapasztalataira s tanácsaira, az öregebbeknek, hogy az ifjak lelkesedésén, élénk becsvágyán s akaraterején újból neki melegedjenek s buzduljanak a munkának. E kölcsönös egymásrahatás szüli aztán a határozott és céltudatos haladást. Fájdalom! éppen ez a kölcsönös egymásrahatás az, melynek tanintézeteinknél s így — a mi bennünket első sorban érdekel — tanítóképzőinknél is teljes hiányával vagyunk nem kis kárára az ügynek, melyet szolgálunk.

Képzőink a szükségnek megfelelően a legkülönbözőbb elemek által lakott vidékeken, távol egymástól, vannak felállítva; függetlenül, a társintézetek befolyásának nyoma nélkül, halad mindegyik a maga útján a képzés egyik-másik ágában követvén helyesebb vagy kevésbé helyes utat a kivitelben, a mi idővel okvetetlen elszakadozásra vezet, s a képzés egyöntetűségét veszélyezteti. Épületeink egy pár, e célra épült kivételével a legczélszerűtlenebbek, éppen olyanok, a milyenek az illető helyen találhatóak voltak s rendelkezésre állottak; a tanárok nép- és polgáriskolai tanítók, gimnáziumi tanárok s teologusok. A tanítványok nyelv, nemzetiség, vallás és előképzettség tekintetében nagyon különbözők. Az ugynevezett helyi befolyás minden képzőnél

más-más: a felekezetek szerint. A tanárok a sok tantárgy s kevés osztály miatt sok olyan tárgyat is kénytelenek tanítani, melyek nem tartoznak szakjukhoz. A tanfelügyelők egy része most sem szakember, de ha az volna is, nem lehet szakember minden a képzőben előadott tantárgyból s így nem egy tantárgy tanításánál nemcsak irányt nem adhat, hanem azt meg sem ítélni; ugyanezen okból nem tehetik azt az igazgatók sem, legkevésbé pedig az igazgatótanácsosok: meg a dolog tehát úgy, a hogy azt az illető tanár buzgósága s szakismerete — ha ugyan ezeknek is nem áll útjába holmi feljebbvalói okvetetlenkedés — viszi, minden szakszerű ellenőrzés s irányítás nélkül. Egymás működését s a módot, melylyel megküzdünk azon akadályokkal s nehézségekkel, melyeknek a fentebbiek szerint bőviben vagyunk, nem ismerjük, az évi értesítők alig nyujtanak e tekintetben valamit; egyik-másik társunk kitűnő szakképzettsége nem válik mindnyájunk hasznára, tárgyai körül szerzett tapasztalatai s azok tanításánál alkalmazott ügyes fogásai nem válnak közkinccsésé, némely társunk fogyatkozásai örökre javítatlanul maradnak. Egymást s egymás működését nem ismerve egészséges közvélemény sem képződhetik köztünk azon társainkra nézve, kik leginkább valók volnának tanítóképzőink élére mint vezetők s így maga a kormány is, nem lévén e tekintetben kellőleg tájékozva, a különböző befolyások alatt nem egy téves választást kénytelen tenni.

Mennyi külső és belső akadálya, nehézsége, baja, veszélye a helyes tanítóképzésnek csak így hirtelen ide vetve s mennyi még ezen kívül! Mily szükség volna az egymás működésének ismerésére és az egymásra hatásra már csak buzdítás, irányítás és szakszerű ellenőrzés szempontjából is!

Az a kérdés, hogy nem lehetne e azt eszközölni, mert, hogy nagyon kívánatos volna, kétséget sem szenvedhet.

Véleményem szerint a mostani közlekedési eszközök mellett nagyon könnyen lehetne még pedig a társintézetek folytonos s kölcsönös látogatása által. Minden tanítóképzőből két-két szaktanár — minden évben más kettő — évenként meglátogatná sorban a szomszéd s később a távolabbi társintézeteket, még pedig egyszer évközben, egyszer osztály vagy képesítő vizsgálatok alkalmával, szaktanár társával megbeszelné a tapasztaltakat, tanácsokat s útmutatásokat adna s fogadna, részt venne a meglátogatott társintézet tanári tanácskozásában, ott a tapasztaltak felett eszmét cserélne s végül a saját intézete tanári tanácskozásában a tapasztaltakról kimerítő jelentést tenne.

Hogy a látogatótanár szaktársát otthon, működése közepett, találhassa, a két társintézet a látogatás idejére nézve előlegesen megállapodnék.

Költség tekintetében elég volna minden tanítóképző költségvetésében e célra 60—64 frtot felvenni; mert a vasuton utazhatnának a kiküldött tanárok hivatalos igazolvány mellett, mint más állambiztosok ilyen alkalmakkor, ingyen s legfeljebb 4 napi távollétre elég volna egy tanárnak 16 frt s így évenként két tanárnak két-két látogatásra legfeljebb 64 frt.

Más hivatalágak tisztviselőinek kiküldetéseire, hogy keveset mondjak évenként tizezrek adatnak ki; ezen látogatások alig kerülnének az államnak évenként 1200 frtjába. Hasznuk az ügyre nézve bizonyosan százszorta felülmulná e kis költséget, mely a tanítóképzés ügyének országos fontosságával szemben említést sem érdemel. *)

T.

A tanítóképzőbe való felvételről.

Egy-két esztendő lépőrgése alatt majdnem állandó napirenden volt a czíműl irt tárgy; szaklapunk és közgyűlésünk hosszasan és behatóan foglalkozott vele. A közgyűlésen nem vehettem részt, hasznáлом tehát az alkalmat, hogy lapunk megkezdte a közgyűlési értekezések közlését és elmondom lehetőleg tárgyilagosan nézeteimet. Tudom, hogy beszélni ezüst, hallgatni arany, még is ez úton szerzendő aranyaimról kénytelen vagyok lemondani, nehogy hallgatásom beleegyezésnek és a felmerült nézetek helyeslésének vétessék.

Az egyes hozzászólók úgy a lap terén mint a közgyűlés termében a tanítóképzőbe való felvétel kérdésénél főleg két körülményre fordíták figyelmöket, t. i. az előkészültségre és a korra.

a) *Az előkészültségre* nézve a f. évi aug. 18—19-kén tartott közgyűlés a „Magyar Tanítóképző“-ben (VIII. sz. 452. l.) közölt jegyzőkönyv szerint elfogadta az előadó Deák Lajos tanfelügyelő javaslatát, hogy „a férfi tanítóképzőkbe legalább a polgári iskola IV. osztályát, a felső népiskolát, vagy a középiskola (gimnázium s reáliskola) IV. osztályát végzett s arról köteles bizonyítványt felmutató, magyarúl tudó növendékek veendőik fel.“

Ezen pont ellen alapos ellenvetésem nincsen; legfeljebb azzal toldanám meg, hogy a hiteles bizonyítvány eredetiben bemutatandó, hogy a szerencsepróbáknak elejét vegyük. Kartársaimmal való többszöri magán-összejövetelünk alkalmával meggyőződötünk róla, hogy nem egy tanítóképző-tanulójelölt volt tanárai segítségével bizonyítvány-másolatokat készítvén, betűrendben folyamodott Aradra, Bajára, Dévára, Félégyházára stb. s oda ment, a hol legtöbb segélyt kapott, vagy hasonló segély kilátásba való helyezés mellett, hová könnyebben utazhatott, vagy hol több ismerős pajtást találni vélt.

Ezt kikerülendők, most csak eredeti bizonyítványok alapján vesziük fel növendékeket.

A mi a lényegét, a középiskolák negyedik osztályának vagy a polgári iskola negyedik osztályának vagy a felső népiskola elvégzését illeti, erre nézve teljesen egyetértek úgy az előadóval, mint a közgyűlés megállapodásával. A kik ettől eltértek, akár a közgyűlésen, akár a lap útján közölt czikkeikben, azt a benyomást tették rám,

*) Ez eszme ugyan nem új, már mások is felvetették, mint legutóbb Hetey Gábor múlt évfolyamunknak első füzetében, mindazáltal elég fontos ahhoz, hogy újra és újra hangoztassuk és ajánljuk megvalósítását intéző köreink figyelmébe.

Szerk.

hogy zöld szemüveges urak, kik zöld asztal mellett tollat forgatnak és beléletünket nem ismerik, ha nem tudnám, hogy jó ismerős és szeretett kartársaim, kik velem együtt jobbára négy lustrum óta szolgálják a tanítóképzés fontos ügyét.

aa) Azon óhaj, hogy növendékeink 6 középiskolai vagy ugyanannyi polgáriskolai osztályt végezzenek, ma már a ritkébbak közé tartozik. Ha mégis akad kartárs, ki ezen előkészítő fokot megkívánja, úgy felette vérmes reményeket táplál a tanügy fejlődésére nézve. Nekünk kötelességünk a ránk bizott ifjúságot az „iskolának” s nem az „életnek” nevelni. A ki hat polgári osztályt végzett, fittyet hány az „iskolának,” mert nyitva állanak előtte az élet sok pályái, melyek a tanítói pályánál nagyobb falat kenyeret biztosítanak a nélkül, hogy az illetőnek még négy évet kellene töltenie a tanítóképző nem mindenütt és mindenkire nézve kényelmes padjain.

A ki pedig hat középiskolai osztályt jó sikerrel végzett, az is inkább törekszik még két esztendőig ott maradni és érettségi bizonyítványra szert tenni, semhogy középiskolai tanulmányait megszakítva, a tanítóképző első osztályába iparkodjék bejutni. Azon tanulóinkban pedig ritkán volt köszönet, kik a középiskola ötödik vagy hatodik osztályából azért jöttek intézetünkbe, mert szellemi gyengeségük nem engedte meg, hogy a középiskolai tanulmányokat folytassák és befejezzék.

Ugy a képzőintézeti tanterv, mint a tanítói pályán elérhető anyagi siker készítenek engem arra, hogy kartársaim legnagyobb részével egyetértve, elegendőnek tartsam intézeteinkbe való felvétel alapjául a közgyűlésen is elfogadott, fennebb közölt előkészültséget.

bb) Hogy a négy középiskolai vagy negyedik polgáriskolai vagy a felsőbb népiskolát végzett ifjak közül kiknek adjunk előnyt, ez nagyon meddő vitatárgy. A tehetséges és jó tanuló bármely intézetből bevált, az ellenkező egyikből sem. Ha akad kartárs, a mint akadt is, ki a felső népiskolát tartja a legjobb praeparandiának, úgy nézetét két okból nem tehetem magamévá. A befejezett ismeretből daczára a felső népiskolából kikerült tanulók a leggyengébbek, s épen mert a felső népiskola egészen más irányt kell, hogy kövessen, mint a többi iskolák, azért nem alkalmas praeparandiának. Másodszor felső népiskola oly kevés van hazánkban, hogy minden tanítóképző kongana az ürességtől, ha a felvételnél ezen intézetekből várná növendékeit.

Nagy nézeteltérés uralodik e tekintetben is, hogy a jelzett intézetekben előkészült jelöltek mily bizonyítványok alapján vétessenek fel feltétlenül, s mily esetekben s mely tantárgyakból tegyenek felvételi vizsgát.

Egyes kartársak óhajtják, hogy a felvétel csak jeles és jó bizonyítványok mellett történjék, az elégséges bizonyítvánnyal bírók felvételi vizsgára utasítandók s valamennyien a „zenei hallásra és testi épségre nézve vizsgálandók meg.” Ezen óhajok elsejét a közgyűlés elvetette s az előadó indítványát fentartotta, hogy a negyedik osztályt végzett s erről hiteles bizonyítványt felmutató jelölt felvehető. Igen helyes ezen határozat. Ha elfogadjuk a sokszor jelzett intézetek — s ezt tenni kénytelenek vagyunk — jeles és jó bizonyítványait feltét-

lenül, ugyan mért nem fogadnók el az „elégéséset“ is? Vagy talán annyira vagyunk valahol, hogy intézeteink túlnépesek, hogy a jelesekben és jókban csak úgy válogathatunk? Van-e intézet, hol egy osztály legalább 25 növendékkel bír? Ki nem tapasztalta, hogy a középiskola 4-ik osztályát jó eredménnyel (ha csak „elégéséges“) végzett ifjú a tanítóképzőben kitünő rendű lett? Van-e hivatva arra a tanítóképző tantestülete, hogy a középiskola bizonyítványát felül bírálja?

Más a kérdés, ha a 4-ik osztályú bizonyítvány csonka. Itt több eset fordul elő. Ha a tanítóképzőbe felvételért folyamodó több tantárgyból megbukott és osztály ismétlésre utasított, úgy azt, mint nem elég érettet, egyszerűen vissza kell utasítanunk; ha ellenben egy tárgyból, pl. a latin nyelvből megbukott, úgy felvételi vizsgára bocsátható, melyből a tanárkar meggyőződést szerez az illető ismereteiről és főleg ítélő képességéről. Hiszen nem pozitív ismerethalmazt tételezünk fel, még növendékeink legjobbainál sem, hanem iskolázott, itélni tudó észt és fogékony képességet a képzőben tanítandó tárgyak felfogására. Nagyon különös benyomást tett rám egy tanítóképző 1890. évi értesítője, melyben a felvételi vizsgára az tétetik feltételül, hogy a jelöltek az intézetben használt tankönyveket tanulják meg. Mit csináltak azután az egyes osztályokban?

Igy már belekerültem

cc) a *felvételi vizsgák kérdésébe*, melyekre nézve a közgyűlés fennebb idézett határozata csak a „zenei hallásra és testi épségre“ kíván kiterjeszkedni.

A zenei hallásra nézve más nézetet vallok, mint intézeteinknél működő szakférfaik. Igaz, hogy nem illik a szakférfaik itéletébe belekontárkodni, azonban egyéni véleményemet nem hallgatom el. Először kérdem, hogyan lehet valakinek zenei hallása, ki életében zenével nem foglalkozott? Könnyen úgy járunk, mint az egyszeri ember, kitől azt kérdezték, tud-e hegedülni, azt adta válaszul, nem tudom, tudok-e, de majd megpróbálok. Egy gymnáziumi 4 osztályt jól végzett ifjú, ki eddig semminemű zeneoktatásban nem részesült, oda áll az ismeretlen vizsgáló-bizottság elé s felhívják, hogy énekeljen, szó sem fér ki a torkán, nem hogy skálázni tudjon, s ha a zeneoktató által énekelt hangot el nem találja, nem épen szükséges feltenni, hogy akkor sem fogja eltalálni, ha arra négy éven keresztül tanítjuk. Nagyon sok esetet tudok, hogy az u. n. „zenei hallással“ nem bíró ifjú, ha általában jó hallása van, még is meglehetősen eredményt képes négy évi tanulás után felmutatni. Részletekbe nem bocsátkozom, csak azon figyelmettetést ajánlom szeretett kartársaim figyelmébe, hogy a „zenei hallásra“ nézve feltételnél nem szabad nagy súlyt fektetni és e tekintetben egy ifjú felett könnyen pálczát törni.

A testi épségre nézve majdnem hasonlóan vagyunk. A folyamodványok mellé csatolt orvosi bizonyítványok rendszeren oly megbízhatatlanok, mint a „szegénységiek“. Minden folyamodó „koldús-athleta.“ A személyes megjelenéskor látja a tanárkar, pl. hogy „a teljesen kifejldött, korához mérten erős“ 16 éves ifjú gyenge, nyápicz gyermeköz.

Kérdés, elég ok-e az arra nézve, hogy az ily fejletlen gyenge ifjút elküldjük? A rendes vélemény az, ha éperzékű, nem sánta, nem béna, hadd maradjon, hiszen négy év hosszú idő, majd kifejlődik. S valóban nem egy ily gyenge gyermekből embernyi lett négy esztendő alatt rendes étkezés és életmód mellett.

Mit csináljunk a rövidlátókkal, kiknek száma úgy tapasztalom, évről évre szaporodik? Nagy baj a tanítóra nézve a rövidlátás, bizonyára nagyobb, mint finom zenehallás hiánya, még sem látnám kellően megokoltnak a rövidlátót a tanítóképzből kizárni. Hol van a határ a nagyságra, súlyra, látásra, tornaerőre nézve, melyen alól a felvételt eszközölni nem lehet?

Megemlítésül még egy megtörtént esetet. A helyet és nevet elfelejtettem, de ez nem határoz. Németországban történt.

Egy szegény egyetemi tanuló a jogot hallgatta és már csak az utolsó év állott előtte. Ösztöndíjért folyamodott, melynek segítségével tanulmányait rendesen befejezhette volna s melyre, mint kitünő tanuló — biztosan számított. A sors másképen intézte. Az ösztöndíjat más kapta meg s ő nem bírta megkezdett pályáját befejezni. Belépett a papi seminariumba. Nagy előkészültsége, kitünő tehetsége csakhamar közszeretetet biztosítottak neki, közvetlen és közvetett előjárói részéről. Tanulmányai befejeztével fokozatosan előre haladt és évek múltával igen jövedelmező apátsággal lón kitüntetve. A véletlen úgy hozta magával, hogy ezen apátság kezelte azon ösztöndíjalapot, melyből az új apát mint jogász ösztöndíjat biztosan remélt. Visszaemlékezett csalódására és felütötte a 25—30 év előtti okmányokat. Csakugyan megtalálja a saját folyamodványát, kitünő bizonyítványaival együtt, azonban az egyetemi tanács azért nem ajánlja őt az ösztöndíjra, mert beteges, gyenge ifju, ki a legközelebbi tanév végéig nem fog élni.

Az előadó *d)* pontját, hogy „a rendes iskolát bármiféle okból megkerülő magántanulók semmi esetre sem vehetők fel addig a képzőkbe, míg az ilyenek a megfelelő forumok előtt a polgári vagy középiskolákban a hiányzó osztályokból rendes osztály vizsgálatot nem tettek“ életbe léptetendőnek nem tartom, igazat adván azon tisztelt kartársaknak, kik az ellenkezőt vitatták. Kik népiskolai érettséggel 3—4 esztendőig kántortanítóknál, mint inasok vagy segédek működtek, ha jól voltak előkészítve, megállják helyüket a képzőben, pedig a középiskolák egyes osztályaiból aligha megállották volna a „rendes“ vizsgát, a mely rendesen nagyon költséges is. Jó kántortanítók pedig épen ily egyénekből válnak. Erre husz évi tapasztalat tanított s nem habozom ily egyénekek szemből a felvétel lehetőségét hangsúlyozni. Ezek számára szigorú felvételi vizsga utján, mely nem annyira a tényleges ismeretekre, mint a gondolkodó és ítélő képesség fejlettségének kipuhatólására vonatkozik, nyitva kívánom hagyni az intézet kapuját. Ellenben föltétlenül bezárandónak vélem azok előtt, kik a felvétel idejét megelőző tanévben iskolába jártak, a törvényes kort elérték, de a negyedik osztálynál kevesebbet végeztek és felvételi vizsga alapján osztályugrással intézetünkbe kívánnak bejutni. Ezt követjük a gyakorlatban is.

Ha az általam is pártolt felvételi vizsgálat nem elég szigorú, ha

kaput nyit oly egyéneknek, kik nem oda valók, akkor nem azt tartom, hogy meneküljön kilenczvenkilencz gonosz, hogy egy igaz el ne vesszen, hanem inkább menjen veszendőbe a képzőre nézve az az egy két magánúton jól elkészülő egyén, sem hogy boldog boldogtalan, ki nem oda való, bejusson.

Az előkészítő osztály szintén kaput nyit oly egyéneknek, kik nem oda valók, azért azt károsnak tartom, határozott szédelgésnek pedig akkor, ha a tanítóképző első osztálya két urat szolgál, t. i. ha első osztály is és előkészítő osztály is egy füst alatt s néha talán gyakorló iskola is.

Attérek a felvétel másik kellékére:

b) a korra. A közgyűlés elfogadja az előadó e) tételét: „a férfi-tanítóképző I. osztályába a 15 évesnél fiatalabb, de a 18 évesnél idősebb tanulók nem vehetők fel.“

A tétel második részét, mely a törvényben és rendeletekben nem foglaltatik, helyesnek találom, még pedig főleg fegyelmi szempontból, mint Mócsy tisztelt kartársunk a közgyűlésen helyesen fejtegette, azonban szemem, szám eláll, hogy ezen tétel első fele szó nélkül helybenhagyatott és elfogadtatott. Hiszen ez *petitio principii!*

Már az 1868. 38. tez. 86. §-a s az ennek alapján kiadott „szabályrendeletek“ (pl. 1877. évi 10.998) szenvednek ezen benső ellenmondásban s felette csodálkozom, hogy a közgyűlésen senki sem utalt reá.

Ha a képzőbe való felvétel szellemi feltétele 4 középiskolai vagy polgári iskolai osztály, ugy a kort nem szabad 15 évben megállapítani, mert így a képzők csakis az említett intézetek salakját, az ismétlő bukottakat vagy más okból elkésztetteket veheti fel. A mint kétszer kettő négy Maróthy szerint, ugy a felvétel szellemi feltételeinek megfelelő ifjú rendes iskolázás mellett nem lehet 15 éves, hanem legfeljebb 15-ik életévében. A tankötelezettség idejében, tehát 6 éves korában lép be a gyermek a népiskola első osztályába. Míg a 4 osztályt végzi, lesz 10 éves s belép a középiskola vagy polgári iskola első osztályába s ha rendesen, bukás nélkül végzi a 4 osztályt, eléri legjobb esetben a 14-ik életévet. Ha esetleg az elemi iskolába való belépéskor még egy-két hét vagy hónap hiányzott a 6-ik életév betöltéséhez, mi minden szeptemberben, októberben született gyermeknél megeshetik és meg is esik, akkor a 4-ik osztály végeztével még nem töltötte be a 14 életet. Ily gyermek ifjú szellemileg érettebb lehet, mint 15—16 éves lomhán felserdült társa, még is ki van zárva a képzőintézetből. Ha a törvény ide vágó szakasza meg nem változtatik s ha a szabályrendeletek érvényben hagyatnak, ugy épen a rendesen iskolázott ifjak kénytelenek helyet engedni a hanyagoknak, tehetségteleneknek vagy az élet göröngyei között hányt-vetett kántor- és tanítóbojtároknak. Vagy ugy segítsen a szüle, hogy a tanítóvá képzendő gyermekét csak később adja be az iskolába?

Igaz, hogy ezen akadályt a felsőbb hatósági intézkedés esetről-esetre az útból elhárítja, de miért tegyük a rendes eseteket külön intézkedések tárgyává. Miért tartjuk fenn e téren is a felesleges papirkorszakot,

mely még nagyon is kísért? Miért tegyük ki a korengedélyt azon lehetőségnek, hogy különböző hivatalnokok különféleképen intézkednek?

Ezen a bajon szerény nézetem szerint csak úgy segíthetünk, ha az 1868. 38. tcz. sok tekintetben szükséges módosításakor a felvétel a megkezdett (és nem befejezett) 15-ik életévhez köttetik.

A korengedéllynél használt megkötés, hogy az oklevél csak a szabályszerű kor elérése után lesz kiadandó, a mostani viszonyok között egészen tárgyaltalan és régibb chablon megmaradt használatára utal. A szabályszerű kor a képesítő oklevél kiadására a 18-ik életév. Ki most a képzőintézetbe 15-ik életévében belép, csak is a 19-ikben kerülhet képesítő vizgára, midőn a szabályszerű kort betöltötte. Hiszen a tanfolyam négy éves.

Hogy szellemileg elég érettek-e a 15 évet még be nem töltött ifjak, arról újból vitatkozni nem akarok. Ha kimondtuk, hogy a négy középiskolai vagy polgári osztályt végzett ifjak elég előismerettel bírnak a képzőintézeti tantárgyak felfogására, úgy most nem alkudhatunk újra a korra nézve. Ebben a korban félévi különbség a szellemi fejlettségre nézve igen jelentéktelen s nyugodtan elhihetjük, hogy a 4 osztályt jól végzett tanuló a képző első osztályában nem csak az ab ovo kezdő nyelv-, számtant, földrajzt stb. fogja megérteni, felfogni és feldolgozni, hanem a közgyűlésen és ezenkívül is gyakran hangoztatott „test- és egészségtant“ is. Ugyan miért emlegetik tisztelt kartársaim épen ezen tárgyat, mint legnehezebben megérthetőt? Valóban nem tudom. Heti 3 óra, közvetetlen és közvetett szemlélet mellett, támogatva a természetrajz tanítása által is, a test- és egészségtant igen kedvelt és épen nem nehéz — mert nem elvont — tantárggyá teszik. Nem dicsekvésből, csak tapasztalásból mondom, hogy a nehezebbnek tartott és hirdetett test-egészségtan (I. oszt.) és lélektan (II. oszt.) köréből évente igen szép taneredményeket mutatok fel. Tehát legkevésbé nem támogathatom azon érvet, hogy a 15 évnél fiatalabb tanulók nem képesek a képző első osztályának tantárgyait megérteni és megemészteni.

A korrallal foglalkozó sorokban nem említettem a felső népiskolát, mert annak 3-ik osztályát végzett növendékei 9 évig iskoláznak s így rendes körülmények között 15 évesek. Ha még is előfordultak esetek — hiszen 20 éves tapasztalat sokra tanít, hogy felső népiskola 3-ik osztályát önként ismételt tanuló a képzőbe jöttekor még sem töltötte be 15-ik évét, úgy ezen esetek az anomaliák rovatába tartoznak, mert ilyenekkel is gyakran találkozunk. Ilyen anomalia az is, ha a középiskola a 3-ik elemi osztályból veszi fel növendékét. Nem volna célszerű ott is azt mondani, hogy csak 10 éves gyermek vehető fel a középiskola első osztályába?

Papírra vettem észrevételeimet a felvétel két, magában ellentmondást rejtő körülményeire nézve. Óhajtom, hogy a természet- és okszerű intézkedést a legközelebbi jövő meghozza és mindenki, ki hivatva van e téren intézkedni, zavartalan betekintést nyerjen ezen nem ugyan főbenjáró, de intézeteink beléletére nézve elég fontos ügyben.

(Baja.)

Dr. Bartsch Samu.

Rajzoktatásunk.

Korszakalkotó művet fog megteremteni a képzőintézeti tanárok egyesülete, ha a képzőintézetek reformálását úgy üti nyélbe, mint azt a sok érdekesnél-érdekesebb czikk javasolja, melyek a becses lapok hasábjain egymást követték. Kivánatos, hogy az üdvös mozgalomnak minél fényesebb sikere legyen — s minél előbb! A reformálás azonban, mint egyik czikk igen helyesen megjegyzi, ne legyen elhamarkodott, hanem csak akkor jusson végleg érvényre, mikor már minden tárgyra vonatkozó reformálás meg van állapítva.

Minden tantárgy méltó megbeszélés tárgyát képezte, a rajzoktatásra csak egy rövidke, de sokat mondó cikket találunk. Csekélységem is e tárgyról kíván egyet-mást elmondani, hogy a reformálásnál a rajznak is kijusson a maga része.

A min. tanterv a „Vezérelvek“-ben a többek közt ezeket mondja: „A tantárgyak különböző tartalmuknál fogva különféle befolyást gyakorolnak az emberi lélekre; az izlés és csinosodás kifejtésére a rajzolás tanítása által lehet hatni. — Cél: azon képesség elsajátítása, hogy a növendék kellő szabatsággal és könnyűséggel tudja előállítani a táblán mindazon rajzokat, melyekre egy néptanítónak a népiskolai tantárgyak tanításánál (pl. földrajz, mértan, besz. ért. gyakorlatok, természetrajz, természettan, vegytan, kézműipar, női kézimunka) szüksége van, amellet annak is, hogy a rajzot a növendék a népiskolában módszerintelligens helyesen tudja tanítani“.

A tanterv tehát megköveteli a rajzolás módszerének tanítását, de mit tapasztalunk? Azt, hogy az csak írott malaszt, egyéb semmi. A mai képzőintézeti rajzoktatás nem egyéb néma másolásnál. Az életbe kilépő tanító, hacsak nem vitt magával rajzbeli képességet az intézetbe, bizony nem sokkal gazdagabban hagyja el azt, — módszerből meg vajmi keveset visz ki az életbe.

Nem jól teszi hát a jelentés, melyre alább hivatkozunk, hogy a népiskolai rajzitanítást ítéli el. A tanító annak legkevésebbé sem oka, hogy a népiskolai rajzitanítás nem ér semmit.

Megkönnyebbülten lélekzettem föl, mikor a Néptanítók Lapja 1890. júl. 5-iki számában az orsz. közokt. tanács által a népiskolai és tanítóképzői rajzoktatás tárgyában kiküldött albizottság jelentését olvastam. Végére érve azonban nem láttam, a mit látni óhajtottam! Ez okból röviden a jelentéshez is akarok szólni. A jelentés azt mondja: „A rajzoktatás közoktatásunk egyik legelhanyagoltabb része. Szánalmas állapotban van az s tulajdonképpen nem érdemes arra, hogy rajzoktatásnak nevezessék.“

Ez nagyon igaz! Csakhogy hol a hiba? Nem akarnám feltételezni, hogy a bizottság azt a tanítócsereget akarja okozni, melyet eddig nem tanítottak meg jól rajzolni és rajzolást tanítani. Hogyan arassunk ott, hol nem vetettünk?!

A jelentés így folytatja: „A tantervnek a rajzra vonatkozó része

kevés helyen van végrehajtva, a kormány által kiadott vezérkönyvet csak kevés helyen használják, dominál mindenütt a gépies stigmografiai rajzolásnak elítélendő módja; még a főváros iskoláiban is ezt gyakorolják. Midőn a főváros iskoláiban ily elmaradottságot látunk, alig merünk többet várni a vidéki iskoláktól.“

Ez is igaz! — Hogy a tantervnek ide vonatkozó része nincs végrehajtva, annak oka egyrészt abban leledzik, hogy a tanító nincs képessé téve e tárgy tanítására. Hogyan is tanítson oly tárgyat, melyben sem kézügyessége, sem módszertani ismerete nincs!? A másik ok pedig az, hogy maga a miniszteri tanterv mondja, hogy a rajzolás az el. népiskolában nem kötelezett tantárgy, ami elég sajnós. Hogy a vezérkönyvet és mintákat nem használják, annak oka — röviden szólva — az, hogy nincs a tananyag módszeresen feldolgozva, meg aztán több oly hibája is van, melyet a bizottság maga is fölemlít a jelentésben. Hogy a bizottság a stigm. rajzolást elítéli, csak helyeselni tudjuk, de annak okát, hogy a fővárost elmaradottnak látja, abban is kereshetne a bizottság, hogy a fővárosi állami képzőkben is ezt az „elítélendő módot“ praktizálják. (Ez nem egészen így van. Szerk.)

Mindezek s hasonlók után a bizottság a népiskolai rajzoktatás reformjára nézve határozott javaslatlételre még nem (!) látja elérkezettnek az időt, mert Európában élénk kontroverzák folynak az illetékes szakörökben. Így tehát pihenhetünk tovább, tudj' Isten, meddig, aztán majd évek múltán neki indulunk a külföldet utánozni. Hát nem tudunk a magunk lábán járni? Ha nem reformáljuk a népiskolai rajzot, akkor mit mutatunk be a tanítónövendéknek, hogy mit végezzen mint tanító?

A legfontosabb kérdésre t. i. a képzőintézeti rajzoktatásra vonatkozólag a bizottságnak igen helyes nézetei, illetve javaslatai vannak. Ugyanis: A rajzolásra fordított időt nem tartja elegendőnek. A tanítóképzőnek, ugymond, nemesak az a célja, hogy ügyesítsen a rajzban, hanem, hogy képessé tegye növendékeit a módszeres rajztanításra is (ezt különben a min. tanterv is megköveteli); aztán, hogy a tanítóképző rajzoktatásnak helyes mederbe való terelésére a tanterven kívül részletes utasítások és lehetőleg itthon készült minták szükségesek.

A Néptanítók Lapja említett számában ugyanezen tárgyra nézve egy javaslat is foglaltatik. A jelentés és e között nincs semmi összefüggés, különösen azért sem, mert a rajzra fordítandó óraszámot a két alsó osztályban meghagyni javasolja s csak a két felsőbb osztályban emeli 1—1 órával. Minthogy éppen a rajzból legkészületlenebbek a képzőintézetekbe kerülő ifjak, e tárgyban a legtöbb időt a gyakorlásra kellene fordítani, mert hiszen „gyakorlat teszi a mestert.“ De minthogy nemesak a saját ügyesség megszerzése a cél, hanem az el. isk. tananyag elvégzése és módszeres feldolgozása is, okvetetlen szükség van az órák szaporítására. Az említett javaslattal tehát csak a régi kerékvágásban maradnánk.

Elmondtam röviden a föntiekben a bizottság jelentésére vonatkozó nézeteimet, áttérhetek annak tárgyalására, vajjon milyennek kellene

lenni a képzőintézeti rajzolásnak, ha azt akarjuk, hogy a népiskolában a jelenleg divatozó eljárás, vagy jobban mondva kapkodás, megszűnjék; mert csak kapkodásnak lehet azt mondani, amennyiben nem hiszem, hogy két intézetet lehetne találni, melyben egyenlő eljárást követnének.

Lássuk csak, mit ír elő a magy. kir. állami elemi tanítóképzők tanterve a szabadkézi rajzolásra:

„I. osztály. Rajzolás sodrony-minták és mértani testek után távlat- és árnytani magyarázatok mellett. A tanítás az előbbinél tömeges, az utóbbinál csoportos is lehet.

II. osztály. Rajzolás gipszdiszitmények után egyéni tanítás mellett.

III. osztály. Rajzolás stílszerű színes lapok, nehezebb gipszdiszitmények iparbeli tárgyak után; vázák, kagylók, medenczék, fiülkék stb. egyenkint, vagy csoportokba összerakva.

IV. osztály. Az el. népiskolai rajztanítás tananyagának rendszeres feldolgozása. A tömegtanításhoz szükséges faliminták készítése. A táblán való előrajzolás gyakorlása.“

Mindebből a magam részéről csak a IV. osztályra előírt tananyagot fogadhatnám el nyugodt lelkiismerettel, a többiben nem látok semmi fokozatosságot és módszerességet, meg aztán kevés hasznosat.

Az I. osztály tananyaga szerintem sehogysem maradhat meg így, már csak azért sem, mert a középiskolában is csak ötödik kerék a rajzolás, a képzőbe lépő ifjút tehát először rajzolni kellene megtanítani. Ez pedig úgy történhetnék meg, hogy először néhány hónapig a tanár magyarázó előrajzoló mellett a tábláról rajzoljanak, hogy lássák és megtanulják, hogyan jön létre valamely rajz, hol kezdjék, hogyan folytassák és végezzék. Hogy ebben minél jobban gyakorolják magukat, minden órán más-másnak adja a tanár a lerajzolandó mintát, hogy azt a táblán társainak előrajzolja, mialatt a tanárnak alkalma van a növendékek között járkálni, tanítani, javítani, stb.

Ha a tábláról való rajzolás jól megy, mintákat oszthat ki a tanár, hogy ezeket a már tanultak alkalmazása mellett lemásolják, de soha sem az eredeti nagyságban. Kivételes tehetségű tanulóknak természetesen meg kell engedni, hogy képességéhez mérten haladjon s ne kényszerítsük őt az elemi dolgokra. Ha ezek szerint képessé vannak téve a rajzolásra, át lehetne mennie a II. osztályban a tussal való kihúzásra (tollrajz) és színezés elemeire. Meg kell a növendéket tanítani, hogyan hajtsa ezt végre s csak azután a minták kihúzására és síkdíszitmények színezésére áttérni. Eleintén ezt is tömeges tanítás mellett kell vezetni, hogy minden egyes tanuló tisztában legyen azon alapismeretekkel, melyek nélkül később nem boldogulhat, mert a színezés nem abból áll, hogy a színeket akárhogy felrakja, vagy színezett mintát le tudjon másolni, hanem hogy a különféle stílusú díszitményeknek meg tudja adni a maga szín-t; azért megismertetendők a különféle stílusok s az ezek szerinti színezés. Végül különféle stílusú színezetlen minták volnának eléjük adandók, s csak így áttérni az egyéni rajzolásra.

A III. osztály a távlat- és árnyéktan alapjaival ismerkednék meg, melyek alapján testek és gipszöntvények rajzolásában gyakorolnák magukat a tanulók. Továbbá bele kellene vezetni őket, hogyan hozhatnak létre az eddigiekből új alakokat, végre egészen önálló rajzok létrehozására ösztönöztetnének, hogy az emlékezet utáni rajzolásban is jártasak legyenek.

Ezzel be lévén fejezve a szükséges tananyag, a IV. osztályban az elemi iskola tananyagának megismertetését és módszeres feldolgozását kellene elő venni, mint azt a tanterv is előírja. Nem ártana, ha e fokon a tanítványok a rajztanítás rövid történetével is megismerkednének, hogy lássák mily különféle módszereket követtek e téren az egyes mesterek.

Altalánosságban még a következő mondandóim volnának:

A gyakorlás a fődolog, erre pedig idő kell, az óraszám tehát emelendő.

A rajzolás minden körülmények között tiszta papíron történjék.

A módszert az illető rajztanár tanítsa, ne pedig a paedagogiai tárgyak előadója.

Más képzőkben végzett ifjak a képesítő alkalmával a rajzból külön vizsga letételére köteleztessenek. Otthon készült rajzoknak ne tulajdonítsunk értéket.

Hogy képessé tegyük a növendéket a természet utáni rajzolásra is, kirándulásuk alkalmával egy csoporttal valami tájrészletet, egy másikkal egyes tárgyat, egy harmadikkal ismét mást vétetünk fel. Ezt különben a tanterv is elő írja a „Jegyzet“ rovatban.

A mértani rajz tananyaga ellen nincsenek észrevételeim, megmaradhat úgy, mint azt a tanterv előírja.

Ha e fontos tárgy ezekhez hasonló elvek szerint vezetnének, úgy hiszem, nem volna ok a sok panaszra. Kezdjük meg a reformot a képzőkben, hogy ezek oly nemzedéket neveljenek, mely alapos oktatás és vezetés mellett helyes irányba terelné a népiskolai rajztanítást is.

Velösy Lipót.

A tanítóképzőintézeti rajz- és szépírás oktatás kérdéséhez.

A kézügyességet igénylő vagyis röviden gyakorlati tantárgyak között, melyek tanítóképző intézeteinkben taníttatnak, méltó helyet foglal el a rajz és szépírás, tekintve azon fontos körülményt, hogy a kilépő tanítónak a legtöbb tantárgy tanításánál nevezett kézügyességekre nélkülözhetetlen szüksége van. A beszéd- és értelemgyakorlatok, földrajz, természetrajz, természettan és mértan tanításánál, ha a szóban levő tárgy természetben nem szemléltethető, az iskolai táblára való ügyes és biztos felrajzolás által kell azt a tanítónak a gyermekek lelki szeme elé állítani. A gyermekekre nézve is nagy előnnyel jár a rajzbeli ügyességek megszerzése, mert ez által fejlődik ér-

telmők, nemesedik izlésök, élesedik szemmértékek s felébred bennök a rend- és tisztaságszeretet.

Nem kevésbé fontos a szépírás tanítása az elemi népiskolában, mert minél csinosabb és tetszetősebb a tanító előírása a táblán, annál több kedv ébred fel a gyermekekben a nekik tetsző írás utánzásához, tehát igyekezni fognak maguk is minél csinosabban és helyesebben írni.

Ezen előzményekből önként következik, hogy a rajzot és szépírást a népiskolában kiváló gonddal és alapossággal kell tanítani, hogy fentnevezett előnyei eléressenek. Pedig ezzel szemben általános a panasz, hogy népiskolai rajztanításunk igen elhanyagolt állapotban sinlődik.

E bajnak oka egyrészt abban rejlik, hogy népiskoláink nagy része e tárgyat illetőleg nem felel meg a tanterv követelményeinek s nem használja az e célra kiadott rajztanítási vezérkönyvet és mintákat; de a hiány főoka mégis abban keresendő, hogy tanítóink képzőintézeteinkben nem képeztetnek ki eléggé a rajz helyes és módszeres tanítására.

Meglehet, hogy egy néhány képzőben nem a helyes irányban folyik a rajztanítás, míg másokban talán hiányosan felszerelt rajztan-eszköz-gyűjteményt találunk, eltekintve ezen eshetőségektől, a főhiba mégis csak ott van, hogy a képzőintézeti rajztanításra felvett óraszám oly csekély, hogy ez alatt vajmi kevés eredményt lehet felmutatni. Ha tekintetbe vesszük azon tényt, hogy a képzőbe sokféle intézetből jövő s a rajzból gyakran igen hiányos előképzettséggel s olvashatatlan írással bíró tanuló lép s meggondoljuk továbbá azt is, hogy a rajz- és szépírásban csak sok és folytonos gyakorlás által érheti el a növendék a szükséges kézügyességet, akkor könnyen beláthatjuk azt, hogy szinte lehetetlen az e tárgyra tantervileg előírt heti 7 óra alatt a növendékeket a rajzolás és szépírás különböző nemeiben ki képezni s őket e tantárgyak módszeres tanítására előkészíteni.

Világosan kitűnik ezekből, hogy multhatatlanul szükséges a képzőintézeti rajztanításra előírt heti csekély óraszámot szaporítani s a tananyagot rendezni. A tanügyi kormány is szükségét látta ennek, a mennyiben egy magas ministeri rendelet értelmében az orsz. közoktatásügyi tanács a tanítóképzői rajz- és szépírásoktatásra vonatkozó jelentést és tanterv-javaslatot dolgozott ki.

E tanterv-javaslatra vonatkozólag némi megjegyzéseim vannak. Szerény nézetem szerint azt következőleg kívánnám módosítani:

Rajzolás.

Cél ugyanaz.

I. osztály, hetenkint 2 óra. *a)* Szabadkézi rajzolásból egyenes és görbe vonalú síkéltmények. *b)* Mértani rajzolásból a távlatlan elemei és alaptörvényei szemléltetve s könnyen érthető módon előadva, összekötve az egyenesek, síkidomok, kör és mértani testek távlati lerajzolásával szerkesztés útján. (Ezt azért teszem az I. osztályba, hogy előkészítője legyen a II. osztály szemlélet utáni szabadkézi rajzolásának.)

II. Osztály, hetenkint 2 óra. *a)* Szabadkézi rajzolásból szemléleti látszattan, azaz egyenesek és idomok lerajzolása szabadkézzel sodronyminták után, geometriai testek és könnyebb iparbeli tárgyak szemlélet alapján szabadkézzel való lerajzolása és árnyékolása. *b)* Mértani rajzolásból a legfontosabb síkidomok szerkesztése, mértani sík-éktímenyek és a szintan elemei.

III. osztály, hetenkint 2 óra. *a)* Szabadkézi rajzból polichrom síkdiszítmenyek, domború gipszdiszítmenyek (lévél- és virágalakok) lerajzolása. *b)* Mértani rajzolásból a vetítéstan alapfogalmai szemléltetőleg magyarázva. Geometriai testek és egyszerű tárgyak derékszögű vetítése tömörminták után méretekkel. Épület- és műszaki rajzok készítése.

IV. osztály, hetenkint 2 óra. *a)* A rajztanítás módszere. Az elemi népiskolai rajzi tananyag módszeres feldolgozása; ezen rajztanításhoz szükséges útmutatás. Gyakorlás az iskolai táblán való előrajzolásban. *b)* Az elemi rajztanításhoz szükséges nagy fali táblák készítése, egyszerűbb tárgyak vázlatos felvételének gyakorlása.

Szépírás.

Cél ugyanaz.

I. osztály, hetenkint 1 óra. A magyar és német folyóírás betűinek helyes alakítása módszeres sorrendjökben és azok összekapcsolása. Gyakorlás az iskolai táblán való írásban.

II. osztály, hetenkint 1 óra. A díszírás szokottabb nemei, u. m. a rondírás, frakturírás és irodai jelző írás egyszerű alakjai. Két-hetenkint 1 órán a magyar és német folyóírás gyakorlása. Utmutatás a szépírás tanításához (minták, vezérkönyvek, íróanyagok.)

A felső két osztályra felvett szépírási havi házi feladatokat elhagyandóknak tartom azért, mert ha ezen osztályok tanulóit nagy elfoglaltatásuk daczára is szépírási házi feladványok készítésére kényszerítjük, azért különösen nagyobb írásbeli dolgozatok készítésénél soh'sem fognak a betűk helyes alakítására és az írás csinoságára annyira ügyelni, mint a szépírási feladványok készítése közben. Elégnek tartom azt, ha minden tanár az írásbeli dolgozatok készítését illetőleg rendességre és tisztaságra szoktatja a növendékeket.

E szerint tehát a rajztanításra a négy osztályban heti 2—2 órát, a szépírásra az I. és II. osztályban heti 1—1 órát, összesen a rajz- és szépírásra heti 10 órai tanítási időt kívánék felvételni.

Hogy azonban a jelzett óraszám a felvett tananyag alapos elvégzésére elegendő legyen, nagyon czélszerű volna, ha a mértan, mint a rajzon alapuló s így a rajzzal rokon tárgy, a számtantól elválasztva, csakis a rajzolás keretében adatnék elő, nem pedig külön, hogy ugyanazon tételnek két helyen való tanítása által keletkezett felesleges óraszaporítása által elkerültessék. A mértan az eddigi tananyag- és óra-beosztással megmaradhatna heti 4 órával.

Végre nem helyeslem a fenálló rendszerben azt, hogy képzőintézetünk nagy részében más tanerő tanítja a kézi munkát mint a rajzot. Nézetem az, hogy e két tárgy szoros összefüggésben áll egymással,

mert a készitendő iparbeli tárgyat a legtöbb esetben előbb le kell rajzolni s így a kézimunkatanítás közben gyakran a rajzitanítás is szerepel. Ez okból nagyon üdvös volna, hogy a rajz- és kézimunkatanítás, ott, a hol az még nincs egy kézben, oly tanárra bíztnék, a ki a rajz mellett a kézi munkához is ért. Meg vagyok arról győződve, hogy ezen intézkedés által mindkét kézügyesség sokat nyerne.

Ezekben voltam bátor a képzőintézeti rajz- és szépírás tanításra vonatkozó szerény nézeteimet elmondani. Körülményeim nem engedték meg, hogy erről terjedelmes értekezést irjak, ezért csak röviden szóltam e tárgyhöz. Reményilem azonban, hogy t. kartársaim e téren szerzett bővebb tapasztalataikat érvényesítve e fontos kérdést nem fogják megvitatás nélkül hagyni. Azon óhajjal zárom le soraimat, vajha rajzoktatásunk ügye a legjobb elintézést nyerné!

Mármaros-Sziget, 1891. januárban.

Kruze Ernő.

Dániel Márton jelentése a tanítóképzésről és a tanítókról. *)

A tanfelügyeletről.

A hatályos és szakszerű tanfelügyelet érdekében a miniszteri jelentés a jövőre nézve a tanfelügyelők munkakörében több rendbeli könnyítéseket helyez kilátásba, tekintettel a törzskönyvi munkálatok közelgő befejezésére, a statisztikai adatok gyűjtésének és feldolgozásának egyszerűsítésére, s a tanítói nyugdíjtvény revíziója következtében beálló könnyítésekre. Sőt már a múlt évi október 19-én 411. eln. sz. a. kibocsátott miniszteri körrendelettel 14 rendbeli tanfelügyelői teendőt tényleg részben megszüntetett, részben tetemesen egyszerűsített. Ugyancsak a múlt évi decz. 11-én 47262. sz. a. kelt körrendeletében elrendelte a miniszter, hogy az állami és államilag segélyezett községi és népoktatási tanintézetek költségvetései a folyó tanévtől kezdve többé nem évenként, hanem 5 évről 5 évre állapítandók meg és terjesztendők fel. Hogy a tanfelügyelők a tanítóknak az iskolai adminisztráció terén tapasztalható tájékoztatatlanságából folyó közbeeső munkatehertől megszabaduljanak, egy oly könyvecske szerkesztése iránt rendelkezett, melyben a tanítói hivatallal kapcsolatos adminisztratív teendők világosan megmagyaráztassanak, s mely a tanítóknak útmutatóul, a képezdékekben pedig az iskolai szervezettani oktatásnak alapul szolgáljon. Egyúttal figyelmeztette a tanfelügyelőket, hogy ők maguk is igyekezzenek irodai munkaterhüket a lehetőség határáig kevesbíteni és egyszerűsíteni, különösen a gyakoribb iskolalátogatások, a tanítóknak nyújtandó utbaigazítások és az elsőfokú iskolai hatóságokkal való személyes tárgyalások által. A tanfelügyelői személyzet szaporítását is a nagyobb kiterjedésű vármegyében tervbe vette, sőt már az 1891. évi költségvetésben meg is kezdte két új segédtanfelügyelői és egy tollnoki állás rendszeresítésével. Ugyancsak a hatályos és szakszerű

*) L. a Jelentésnek a tanítóképzésről szóló részét az V. évfolyam X. füzetében.

tanfelügyelet érdekében, hogy a tanfelügyelők képesek legyenek nagy felelősséggel járó és sokféle igénybe vett kötelességeiknek anyagi gondok nélkül megfelelni, azoknak javadalmazásán is javítani kíván s e végből már az 1891-iki költségvetésben az 1200 frttal javadalmazott tanfelügyelők fizetése 1400 frtban van előirányozva, s némely tanfelügyelőnek utazási átalánya is föl van emelve. Ezek folytán a tanfelügyelet költségöbbléte a folyó évihez képest 5000 frtot tesz ki. Elismerés és köszönet illeti a minisztert mindezen üdvös tervezésekért és intézkedésekért, melyek kétségtelenül nem csekély mértékben fogják a tanfelügyelet hatályosságát emelni, de engedje meg a miniszter úr reménylenünk azt, hogy ezen intézkedéseket csak kezdeményező lépéseknek tekintti, melyeket újabb intézkedések fognak követni úgy a tanfelügyelői fontos feladatok szakszerű és alapos betöltésének lehetővé tételére, mint a tanfelügyelők javadalmazására való tekintettel. Nem kívánok ismétlésekbe bocsátkozni és ezekkel a mélyen tisztelt Miniszter úr és a bizottság türelmét igénybe venni, csak utalni kívánok itt mindazon javaslatokra, melyeket a tanfelügyelet hatályosságának és szakszerűségének emelése érdekében első és második jelentésemben előadni szerencsém volt, különös tekintettel a tanfelügyelők kvalifikációjára és megválasztására, valamint a tanítóképzők szakfelügyeletének szervezésével az elemi iskolai tanfelügyelők munkájának további könnyítésére s ez által a minél gyakoribb iskolalátogatások lehetővé tételére.

Ezekkel kapcsolatban nem mulaszthatom el, hogy a mélyen tisztelt Miniszter úr és a bizottság figyelmét különösen föl ne hívjam egy körülményre, mely a tanfelügyelők iskolalátogatásait megnehezíti. Ez a tankerületek kevés száma, illetve azok nagysága, mely lehetetlenné teszi, hogy egyes tanfelügyelők kerületeik összes iskoláit évenként bár csak egyszer is meglátogathassák.

E körülmény nem von ugyan rossz következményeket maga után oly helyeken, hol a szép számmal levő állami vagy községi iskolák a közoktatásügyi törvények megtartásában buzgolkodnak, de káros hatással jár oly helyeken, a hol a tömegesen levő felekezeti iskolák némely hatóságai nem eléggé törekszenek az állam törvényeit érvényesíteni.

Az 188^{8/9}. évi arány az iskolalátogatók számából 1000 után 816^{5/5}-ben van megállapítva és ezzel szemben a róm. kath., helv. hitv. és ágostai hitvallásúakon kívül a többi felekezetek hátramaradást tüntetnek fel. A csak télen iskolába járó tankötelesek ellenőrzése főképp a sokféle iskolai hatóság miatt alig lehetséges, vagy csak nagy utánjárással foganatosítható. Néhol a községi hatóságok is hanyagságot tanúsítanak az iskolai mulasztások megtorlása ügyében. Így pl. 188^{8/9}-ben a mulasztások 5%-ára, 1-040,652 esetre 520,326 forintnyi legcsekélyebb bírságpénzből csak 40,591 frt 11 kr. fizettetett be.

A 12,685 község közül teljesen iskola nélkül volt 244 = 1-92%, és pedig 104 esetben épen a tanítói állomásoknak üresedésben való hagyása miatt. A tanítói állomások száma 24,900, de csak 24,645 volt betöltve. A 16,124 elemi népiskolából 4775-ben a tananyag feldolgozása vagy az eredmény nem volt kielégítő. Az 1879. évi XVIII. trv.-cikknek a magyar nyelvre vonatkozó intézkedése sem érvényesített

eléggé, az elemi iskolák 16-82 %-ban; 1323 iskolában a magyar nyelvet meg nem felelő eredménnyel, vagy egyáltalában nem tanították. Az önkormányzati jog védelme alatt a felekezetek sokszor nem képesített egyéneket állítanak az iskolába, s ez többféle szempontból megtermi káros gyümölcsseit. Összesen 2907 tanító van oklevél nélkül s ezeknek egy része 188⁸/₅-ben jutván állomáshoz, megválasztásukkal nyilvános törvénysértés követtetett el. A tanítók között 728 volt olyan, a ki épen semmit nem tudott magyarul és 1268, a ki csak nagyon kevésé beszéli a magyart.

Mindezen elősorolt hiányok orvoslása céljából szerény véleményem szerint szükséges volna szaporítani a tankerületeket és a tanfelügyelők számát s ezáltal is módot nyújtani arra, hogy minden iskola részesülne a látogatás előnyeiben. Így a tanfelügyelőknek idejük volna, hogy mind a mulasztásokat figyelemmel kísérik és elenyéztükre munkálkodjanak, mind pedig az állam hivatalos nyelvének tanítását ellenőrizhetnék, valamint a tanítói állomásoknak betöltését szorgalmazhatnak.

Az iskolalátogatások nehézségén az által is lehetne segíteni, ha egyrészt a képzőintézetitanárok, másrészt a jelesebb népiskolai tanítók a tanfelügyelők hatáskörén belül megbiztatnának néhány iskola látogatásával s a tanfelügyelők működését paedagogiai és módszertani tekintetben tennék hatályosabbá. Ez nemcsak a felügyeletnek válnék javára, de a tanítóképzés ügyére is üdvös visszahatást gyakorolna, mert a képezdei tanárok közvetlenül és közelebbről ismernek meg a népiskolát, melynek számára hivatva vannak tanítókat képezni, jobban megismernék azon nehézségeket, melyekkel a képezdékből kikerült fiatal tanítóknak a gyakorlatban küzdeniük kell, megláthatnák, hogy a tanítók miként érvényesítik a gyakorlatban azokat a paedagogiai és módszertani elveket, melyeket a tanítóképzőben tanultak, s az így szerzett tapasztalataikat további képző munkájokban is haszonnal értékesíthetnék. Az ilyen iskolalátogatások s az ezekről teendő jelentések elkészítései az illető látogatókat hasznos munkálkodásra, tanulmányra, és továbbképzésre buzdítanak s a jövő tanfelügyelői kar képzésére igen alkalmas expedienst képeznének.

Ez alkalommal — azon törekvéssel szemben, mely szerint a felsőbb leányiskolák és a polg. iskolák a tanfelügyelői hatáskörből kivonandók s a tankerületi főigazgatók hatáskörébe átteendőek lennének — szükségesnek tartom megjegyezni azt, hogy míg a felsőbb leányiskolákra nézve ezt még elfogadhatónak tartom, a polg. iskolákra nézve ugyanezt nemesak indokolatlannak, hanem mint merőben céltévesztett törekvést — hivatkozással a polg. isk. gyakorlati feladatainak irányzatára vonatkozó s a fennebbieken részletezett és indokolt előadásomra — határozottan károsnak vagyok kénytelen kijelenteni.

Ezek után áttérek jelentésem harmadik részére, vagyis a tanítók állapotának ismertetésére.

A tanítókról.

A tanítók állapotára vonatkozólag a miniszteri jelentés lényeges hiányokat constatal, a mennyiben még most is minden 1000 tanító között 117—118 nem okleveles és a népoktatási törvény 1. §-ának szempontjából legalább 30,000 népiskolai tanítóra volna szükségünk, mindazáltal e tényező állapotában a miniszteri jelentés általában véve a haladás tényét állapítja meg, értve ezalatt különösen a tanítóság belső értékének és szakképzettségének növekedését. És ez örvendetes esemény, melynek értékét nem csökkenti ama másik kijelentés, mely szerint az újabb tanítók alkalmazásában számszerinti növekedés terén a megelőző évekhez képest visszaesés történt. Az utóbbi kijelentés annyival kevésbé csökkentheti az előbbieket örvendetes voltát, mivel köztudomású dolog az, hogy a tanítósükségletet nem a képzett tanítók hiánya, hanem a tanítói állomások nyomorúságos díjazása okozza. Örvendetes körülmény az, hogy jóllehet az újonnan alkalmazott tanítók számbeli működése csökkent, de a tanképesítés alapján szolgáló okleveles tanítók száma az előbbi évhez képest 468-al emelkedett. Ezzel szemben azonban szomorú tény az, hogy a 2907 nem okleveles tanító között több van olyan, ki csak az 188^s/₉-ik évben törvényellenes választás útján jutott a tanítói állásra. Legszomorúbb pedig a miniszternek erre vonatkozó azon kijelentése, miszerint ennek megakadályozására mit sem tehetett, mert a felekezeti iskolák tanítóinak választására törvényszerű befolyással nem bír, azon közegekre pedig, kik a községekkel állandó érintkezésben vannak ily esetekben, vajmi ritkán számíthat. Szomorúan igazolja ez a népoktatási törvény revíziójának szükségességét.

A tanítók állapotát a népoktatási törvény 137. §-a alapján tekintve megnyugtató körülménynek kell tekintenünk azt, hogy jóllehet az iskolafenntartók ez évben is nagyon szabadon használták a törvény 137. §-ában nyert azon jogot, miszerint a rendes tanítói állomások egyrészt segédtanítókkal töltötték be, mindazáltal az így alkalmazott tanítók nagyobb része tanképesített.

Örvendetes eseménynek tekinthető a tanítónők számának gyarapodása s az elemi iskolákban fokozottabb mérvben való térfoglalása, annyival is inkább, mivel a tanítónők szerényebb igényeiknél fogva a gyengébb javadalmazású tanítói állásoktól sem idegenkednek s a zárdai apáczatanítónők kivételével a világi állású tanítónők között alig találunk olyanokat, kiknek törvényszerű tanképesítésük nem volna.

Az 1879. évi XVIII. t. cz. szempontjából örvendetes dolog ugyan, hogy a magyarnyelvű, úgyszintén a magyar nyelvet teljes oktató képességgel bíró tanítók száma 276-tal, illetve 119-czel szaporodott, de nem lehetünk megelégedve azzal, hogy a magyarul csak keveset beszélő és magyarul épen nem tudó tanítók száma csak 65-tel, illetve 64-gyel apadt, úgy hogy még mindig van 1268 olyan tanító, a ki magyarul csak keveset és 728 olyan tanító, ki magyarul semmit sem tud. Ezen körülmény tehát a törvény szigorú végrehajtásának s a tanfelügyelet hatályosabbá tételének újabb szorgalmazását teszi köte-

lességünkké, s tekintve azon körülményt, hogy a róm. kath. tanítók nyelvismereti arányaira hátrányos befolyást gyakorolnak a külföldi anyazárdákból hazánkba áthelyezett apácztanítónők, a görögkeletiek-nél pedig a Horvátországból átvett s magyarul nem tudó tanítók, csak helyeselni lehet a miniszter ama kijelentését, miszerint azon esetre, ha mindezek a bevándorlott tanerők bizonyos idő alatt magyarnyelvi tanképesítést és nostrifikáltató vizsgálatot ki nem állanak, tőlük a tanítási jogot meg fogja vonni.

A tanítóképzés fejezetéhez tartozik ugyan, de természeténél fogva e helyen vagyok bátor föl hívni a mélyen tisztelt Miniszter úr és a bizottság becses figyelmét egy körülményre, illetőleg javaslatra, melynek elfogadása és megvalósítása szerény nézetem szerint az idők folyamában lassan ugyan, de hatékonyan fogná előmozdítani idegen ajkú honfitársaink között a magyar nyelv és hazafias szellem terjesztését és megerősödését. Ismeretes dolog, hogy a tanítóképzők nagy része a magyar állam, de egyszersmind az általános érdekeknek megfelelőleg oly vidékeken lett felállítva, hol idegen ajkú honfitársaink nagyobb tömegben laknak, s oly feladattal, hogy azon vidékek népiskolái számára azon nép fiaiból a magyar nyelvben jártas s hazafias szellemű tanítókat képezzenek. Ilyen pl. a modori képezde a felvidéki tótok-, a csáktornyai képezde a muraközi horvátok-, a dévai és aradi képezde az erdélyi és délmagyarországi románok számára stb. Hiszem és tudom, hogy e képezdek hazafias tanáraikkal feladatukat híven teljesítik is; mindazonáltal tekintve, hogy e vidékeken a kép. növendékek magyar nemzeti szellemben való nevelését az idegen ajkú társadalom s épen az idegen ajkú képezdei növendékek tömeges együttléte nem segíti elő, tekintve, hogy épen ezen körülménynél fogva a képezdében nyújtott nevelés nem nyújthat elegendő és föltétlen biztosítékot arra nézve, hogy az illető ifjak mindnyája a képezdeből kilépve s esetleg a magyar hazafias szellem tekintetében nem kedvező viszonyok között levő iskolába kerülve, képes leend nemcsak saját szívében és lelkében megőrizni a képezdében nyert magyar nyelvbeli jártasságot és hazafias lelkesedést, hanem egyuttal saját felekezetében is állandóan a magyar nemzeti ügy lelkes apostola leend, — a czélnak legalább részben nagyobb fokú biztosítása végett czélszerűnek vélném, ha az ilyen idegen ajkú vidékeken levő képezdek idegen ajkú növendékei közül és pedig az első évfolyam befejeztével évenként egynehány e czélra minden tekintetben alkalmasnak talált jelesebb növendék a 2, 3 és 4-ik évfolyamra, a szükséges kedvezményekkel ellátva, tisztán magyarajkú vidéken levő képezdébe küldetnék, a hol úgy az iskolában mint társai között csak magyar szót hall s lelkét úgy az iskolában, mint azon kívül csak a magyar nemzeti szellemtől és hazafias lelkesedéstől áthatott benyomások érintik. Viszont nem ártana ezek helyett cserébe tiszta magyarajkú képezdekből egy-két magyar ifjút Csáktornyára, Modorra, Dévára stb. küldeni, s őket a tót, horvát, román nyelv elsajátításával arra képesíteni, hogy a tót, horvát, vagy román ajkú vidékeken lévő állami, vagy államilag segélyezett községi is-

kolákban is megállhassák helyöket, mint a magyar nemzeti nevelés apostolai.

Az 1875. évi XXXII. (nyugdíj) törvény szempontjából a miniszteri jelentés adatai szerint egy év alatt a nyugdíjalapba bevont díjfizető állomások száma (1.79% arányban) 336-tal s az intézeti tagok gyanánt fölvetett tanítók és óvók száma (6.29% arányban) 930-czal emelkedett. Ez örvendetes haladást jelezve nem tartom szükségesnek e tételnél hosszabban időzni, annyival kevésbé, mivel a tanítók nyugdíjazására vonatkozó nézeteimet már az első és második jelentésemben volt szerencsém előadni, a múlt évben a bizottságban e kérdés behatóan tárgyaltatott, s különben is nonsokára alkalmunk lesz a már kész revizionális javaslattal foglalkoznunk. Ez alkalommal ismételten köszönetet mondva a Miniszter úrnak ez ügy lelkes és erélyes felkarolásával a hazai tanítók anyagi érdekei iránt is tanúsított nagybecsű szives jóindulatáért, csak azon közóhajuak kívánok kifejezést adni, miszerint az új nyugdíjtörvény megalkotásánál figyelembe vétessek az állami tisztviselők nyugdíj szabályzata, s hogy a tanítói nyugdíjalap jövedelmei más célokra, mint a tanítók nyugdíjigényeinek kielégítésére ne fordítassanak. Szükségesnek tartom ezt hangsúlyozni azon áramlattal szemben, mely a felszaporodott nyugdíjalap jövedelmeiből a tanítói fizetések emelését célozza.

A tanítók anyagi állapotára vonatkozólag legfontosabb a miniszternek múlt évi szept. 4-én 38271. sz. a. kelt rendelete, melyben meghagyja a kir. tanfelügyelőknek, hogy írják össze névszerint mindazon községi és felekezeti iskolákat, melyekben a tanítók fizetése, vagy illetményeiknek pénzürtéke a törvényben megállapított 300 frt minimumon alúl áll. Ez képezi a kiinduló pontot mindazon további intézkedésekhez, melyek által a miniszter a tanítók anyagi helyzetén javítani óhajt, és pedig miként a jelentés sorai közül kiolvashatni vélem, nem kíván a 300 frt minimumnál megállapodni, hanem tovább is akar menni s a közel jövőben a tanítók fizetésének általános szabályozásával kíván foglalkozni, mivel át van hatva azon meggyőződéstől, hogy „a jobb előképzettségű elemek csak akkor fognak a tanítói pályára lépni, s magukat e hivatásnak odaadással szentelni, ha ez nekik bár szerény, de legalább tisztességes megélhetést biztosít.”

Azt hiszem nem csak a magam és összes képviselő társaim, hanem a tanítók egyetemének és a népoktatásügy összes barátainak nevében szólok, ha a Miniszter úrnak ezen intézkedéseért és kijelentéseért köszönetet mondok és biztosítom a Miniszter urat a felől, hogy e törekvésében minden igaz hazafi lelkes és föltétlen támogatására számíthat, még akkor is ha a fizetési minimumot 600 frtban állapítaná meg. De addig is, míg az a közel jövőben megvalósítható lesz, tekintettel arra, hogy a kormány az összes felekezeti tanítók 300 forinton alúl levő fizetésének 300 frtra leendő kiegészítését a megfelelő állami befolyás biztosítása mellett bizonyára államsegély által vette célba, méltányosnak, sőt szükségesnek tartanám, hogy egyidejűleg ezzel az állami tanítók jelenlegi 300 frt fizetési minimuma

egyelőre, legalább is 400 forintban állapíttatnék meg. Ma midőn a magyar nemzeti államot akarjuk megteremteni s örök időkre biztosítani, nem lehetünk közönyösek e nagy feladat megoldásában a legfontosabb tényezőknél Magyarországon 25,000 néptanítójának anyagi sorsa s ezzel összefüggőleg képessége és erkölcsi állapota iránt.

•

Ezzel jelentésemet bevégezve, s javaslatomat ismételten elfogadásra ajánlva, köszönetet mondok a mélyen tisztelt Miniszter úrnak s a bizottságnak azon megtisztelő bizalomért, melylyel ismételve alkalmat adtak nekem arra, hogy a tanítóképzésről, és a tanítókról s ezekkel kapcsolatban a tanfelügyeletről, mint népoktatásunk legfontosabb tényezőiről szerény nézeteimet kifejtthessem.

Budapesten, 1890 év november havában.

KÖZGYŰLÉSI ÉRTEKEZÉSEK.

A tanító- és tanítónőképző intézetek tantervének módosítása.

A tanítóképző-intézeti tanárok országos egyesülete választmányának megbízása következtében van szerencsém tantervünk módosítására vonatkozó határozati javaslatomat a következőkben előadni.

Előre bocsátom, hogy a javaslat kidolgozásánál tanulmányoztam a „Magyar-Tanítóképző“-ben a testvérintézetektől megjelent összes javaslatokat és ezeknek vélemény többségét igyekeztem saját nézeteimmel összhangzásba hozni. Tekintettel voltam továbbá arra is, hogy a tanterv módosítása a közoktatási törvény keretén belül történhessék meg.

1. Tanítóképző intézeteinkben kettős cél elérésére törekszünk; u. m. az általános műveltségre és a szakképzésre. Ezen intézetek sajátos céljuknál fogva szakiskolák, tehát akkor felelnének meg teljesen ideálisztikus céljuknak, ha kizárólagosan a szakképzés megvalósítása felé törekedhetnének. De ez hazai viszonyainknál fogva lehetetlen. Ezen irány megvalósításához a képző intézetekbe lépő növendékektől olyan fokú előképzettséget kellene kívánni, a mely a reá fordított idő és költség tekintetében nem állana arányban a hazai néptanítói állás anyagi nivójával. A jelenlegi viszonyok közt a képzőintézetekbe lépő jelölt nem hozhat befejezett ismeretkört magával, a mennyiben a közép- és polgári iskola negyedik osztályából vehetik fel. Már pedig ezen iskolák negyedik osztályáig több fontos tantárgy nem nyer befejezést, melyek a felsőbb osztályokban folytattatnak. A tanítónőképzők e tekintetben némi előnyben vannak, amennyiben túlnyomóan a polgári iskola IV-ik osztályából nyerik növendékeiket, de a női polgári iskolák 4. osztályúak lévén, egy teljes befejezett ismeretkört nyújtanak; ezen felül a tanítónőképzőkbe lépő növendékek kivétel nélkül felvételi vizsgálatra kötelezettek. Az előképzettség emelése érdekében szükséges volna, hogy a férfi tanítóképzőkben is felvételi vizsgálatra köteleztesenek a jelöltek.

Az általános képzést azonban nemcsak az előképzettség hiányossága miatt nem lehet mellőzni tanítóképzőinkben, hanem azért sem, mert, dr. Málnay Mihály úr szavaival élve, „egészen másként kell tanulni, ha az ismereteket saját művelődésünk kedvéért tanuljuk, mint ha az illető ismereteket mások művelésére akarjuk majdan felhasználni. Az általános műveltséget célzó tárgyakat is a szakképzés szolgálatába kell állítani.“ Ezen követelmény bővebb megokolásra e helyen nem szorul.

Habár tanítóképzőinkben az általános képzést mellőzni nem lehet, tantervünket első sorban oda kell módosítani, hogy az ne az általános képzésre fektesse a fősúlyt, mint jelenleg, hanem a szakképzésre. Az általános képzést a három alsó osztályban a lehetőségig be kell fejezni, a IV. osztályt, ha nem is kizárólagosan, de túlnyomóan a gyakorlati képzésnek és a paedagógiai elméletek kibővítésére, megszilárdítására kellene szentelni.

Hogy a szakképzésnek az eddiginél nagyobb tér engedtetthessék, szükséges képzőintézeteinket attól a sokfelé törekvéstől megóvni, amely ezen intézeteket sajátos céljuktól már-már elvonni és a felületesség, kapkodás és örökös kezdeményezés örvényébe sodorni készül! Töröltessék ki tantervünkől a „Házi ipar“. Valóságos nyűg úgy a férfi, mint a női képzőintézetekben a házi ipari tanítók és tanítónők képzése. A tanítónők képzőiben hetenként legalább 16 órát, a férfiaknál még többet igénybe vesz a szövés, gépkötés, keztyűvarrás, faragás, esztergályozás, kefekötés stb. És az eredmény mégis csak kontárkodás és felületesség, mert sem ideje sem kellő berendezése nincs az elemi képző intézetnek ahhoz, hogy osztályonként heti 27—28 óra mellett a növendékek még különféle iparágakat is alaposan elsajátíthassanak.

Igenis szükséges, hogy a férfi intézetekben valamely munka nemet, mint kézimunkát, heti 2—2 órában, a tanítóképzőben pedig a népiskolákban tanítandó női kézimunkákat és egy-egy a vidéken divatozó házi-iparágat heti 2—2 órán tanítsanak; de minden túlzott követeléstől meg kell kimélni e téren tanítóképzőket. Elégséges, ha az országban levő 2 felsőbb képző a budai paedagogium és az Andrássy uti polgári képző foglalkozik az ipartanítók, illetve tanítónők képzésével. Az elemi képző intézetek hadd működjenek teljes erejükből azon, hogy minél tökéletesebb képzettségű néptanítókat neveljenek! A házi ipar helyett fordítottassék nagyobb gond az ének és zene, a gazdaságtan és a rajz tanítására. Ezen ismeretekben való alaposágával több hasznot tesz a tanító és tanítónő a közműveltségnek, mint az esztergályozás, kefekötés, gépkötés vagy keztyűvarrással.

II. Az egyes tantárgyak beosztását és terjedelmét illetőleg: a paedagogiából a férfi tanítóképzők I. osztályának csupán az emberi test- és egészségtan van előírva heti 3 órán. Ez sokkal helyesebb, mint a tanítónők képzők tanterve, mely az I. osztályban nemcsak a test- és egészségtan, hanem a lélektan és az írva-olvasást és beszédértelemgyakorlatokat is előírja. E tekintetben a tanítónők képzők tantervét a férfiakéval, mely helyesebb, egyenlővé kell tenni.

A II. osztály neveléstani óráinak száma 3-ról 4-re emelendő,

tekintettel a tananyag mennyiségére és azon körülményre, hogy ezen osztály növendékei már a gyakorló iskolát látogatják s a látogatásról jegyzeteket készítenek. A jegyzeteket szükséges végigtekinteni és a szerzett tapasztalatokat a módszertanban tanultakkal összehangzásba és vonatkozásba kell hozni. Ezért kívánatos a II. osztály neveléstani óráit 3-ról 4-re emelni.

A III. osztály tárgya a neveléstan heti 2 órán és 1 órán a gyakorlati tanításra marad. A neveléstan elméletére elég a heti 2 óra, azonban a gyakorlati tanításra, a módszertan ismétlésére és kibővítésére a tanterv által megszabott 1 óra nem elég. A férfi tanítóképzőkben a III. osztálynak 4 órája van a neveléstanból. Ebből egy esik a gyakorlati tanításra. Itt is egyenlővé teendő a férfi és nőtanítóképzők óraszámát azon módozattal mindkét félre nézve, hogy a gyakorlati tanításra szánt heti 1 órán kívül, a midőn a növendékek mind jelen vannak, minden nap menjen egy növendék a gyakorlóba és ott egy egész napon át hallgassa is a tanítást és egy-két félórán tanítson is a gyakorló isk. tanító vezetése mellett.

A IV. osztály óraszámát férfiaknál 5, ebből 3 óra esik a neveléstörténet és iskolaszervezetanra, 2 óra a gyakorlati tanításra. Tanító-nőképzőkben 3 óra a fent említett elméletre, 3 a gyakorlati tanításra fordítatik. Az elméletre szánt 3 óra elég, föltéve, hogy a tanítások bírálata, továbbá a gyakorló isk. tanító számára szánt 1 óra, melyben az utasításokat adja a növendékeknek, kívül esik az elméleti órákon. E célra még 2 óra volna fölveendő. A gyakorlati tanításra szánt 3, illetve 2 óra semmi esetre sem elegendő. Ezen 3 óra csak arra szolgálhat, hogy akkor az egész osztály az igazgatóval együtt jelen legyen a tanításon és ezen tanítások megbíráltassanak és róluk jegyzőkönyv vezetessék. A IV. osztály tanóráit úgy kell beosztani, hogy csak délelőtt 8—12-ig folyjon a tanítás; a délutánok teljesen a gyakorló iskolának legyenek szánva. Így keresztül vihető volna az is, hogy a szaktanárok is megjelenjenek a gyakorlati tanításokon és hogy egy növendék huzamosabb ideig foglalkozzék egy-egy tantárgy tanításával. Így a délelőtt osztatlan gyakorló iskolát délután osztottá lehetne tenni, mert az üresen álló IV. osztályba a gyakorló-iskola V. és VI. osztályát lehetne elhelyezni, hogy egyszerre 2 növendék tarthasson gyakorlati tanítást. Egyik helyen a gyakorló tanító, másik helyen az igazgató, esetleg a szaktanár felügyelete alatt. Hetenként egy olyan bírálati óra volna tartandó, melyen az összes növendékek, az igazgató és gyakorló tanítón kívül a szaktanárok is jelen legyenek. Ezen közös bírálatoknak és szaktanárok bevonásának a gyakorlati tanításokba azon megbecsülhetetlen haszna is lenne, hogy a szaktanárok érdeklődése fölébredne az elemi módszer iránt és önként beállana az a mindnyájunk által óhajtott állapot, hogy a szaktanár a maga tárgyát módszeresen feldolgozva adná elő.

Ezen beosztásból a neveléstanra heti 4 óratöbblet esnék; 1 óra a II. osztályra, 1 óra a III. osztályra, 2 óra a IV-ik osztályra. Azonban a III. és IV. osztály óratöbbletei a közös bírálatokra esnek, tehát nem terhelők. A gyakorlati tanítások óratöbbletei a III. osztályban

csak egyes növendékekre esnek, a IV. osztály pedig e célra a szabadon hagyott délutánokat fordítja.

2. *Magyar nyelv* Úgy a férfi, mint a nőtanítóképzőben egyenlően heti 10 órára van szabva. Itt szükséges, hogy a tanterv a felvett tananyagot minden osztályban behatóan részletezze, mert a jelenlegi utasítások oly általánosok, hogy a tananyag a tanár tetszésére van bízva. Hasonlóképen részletesebb utasítás volna kívánatos az írásbeli dolgozatokra nézve. Az I. és II. osztályban helyén való lenne, ha minden második héten legalább $\frac{1}{4}$ ívve terjedő írásbeli dolgozatot készítenének az iskolában Házi feladatokat csak a III. és IV. osztályban kellene adni.

A III. és IV. osztály óraszámát 2—2 óráról 3—3-ra kellene emelni, hogy a költészet és irodalom termékeit a szaktanár az osztályban olvastathassa és azokat aesthetikailag tárgyalhassa. Az irodalomtörténettel is mostohán bánik a tanterv, a mennyiben egyszerűen csak annak áttekintését kívánja. Itt is részletezés és a fontosabb részek megjelölése kívánatos.

3. *Német nyelv*. A farsztó fordítás és nyelvtan tanítás helyébe az I. osztályban a beszédgyakorlatokra kellene a tanítást alapítani; a II-ikban az olvasás és írás gyakorlására, a III-ikban a nyelvtanra, olvasásra, szabad társalgásra, a IV-ben a nyelvtanra, német irodalom főbb alakjainak ismertetésére és remek művek olvasására és szabad előadására. Az idegen nyelvet nem osztályonként, hanem a növendékek előhaladottsága szerint beosztott csoportonként kellene tanítani. Az előírt óraszám elegendő.

4. *A számtan és mértan* változatlan maradhat.

5. *Földrajz*. Jelenlegi tantervünk a földrajzot csak az I. és II. osztályban írja elő heti 2—2 órán. Ez idő alatt lehetetlen a földrajzi tananyagot kellő alapossággal tanítani és hátrány az is, hogy a III. és IV. osztály a földrajzzal nem foglalkozik. A következő beosztást ajánlom: I. osztály heti 2 órája a hazai földrajzra és Ausztria ismeretetésére fordítandó. A II. osztályban heti 2 órán Európa államai és a négy világrész tanítandó. A III. osztályban heti 1 órán a csillagászati földrajz, és az előbbeni években tanultak ismétlése és kibővítése a statisztikai, ethnografiai és fizikai földrajzzal.

6. *A történelem* kezdetét veheti már a II. osztályban heti 2 órán az ó- és középkorral; a III. osztály heti 2 órán az újkort, a IV. osztály heti 2 órán a hazai történelmet és heti 1 órán az alkotmánytant kell tanítani.

7. *A természetrajz és természettan*, úgy szintén a gazdaságtan lényegtelen anyagbeosztási változtatással maradhat.

8. *Művészeti tárgyak*. Az énekekre és zenére az eddiginél lehetőleg több időt kell fordítani. Az I. II. és III. IV. osztályt az éneknél legalább hetenként 1 órán egyesíteni kellene. A tanítónőképzőkben pedig a zenét nem osztályonként hanem a növendékeket előhaladásuk szerinti csoportokra osztva kellene tanítani. Ezen intézeteknél igen fontos a zene, illetve a zongora tanítása, mert csak így lehet növendékeinket

oda nevelni, hogy nem csupán elemi népiskolai tanítónők lehessenek, hanem azok, kik az idegen nyelvekből és zenéből előismeretekkel bírnak, ezen ismereteiket a tanítónőképzőben tovább fejleszthessék és nevelőnői állást is foglalhassanak. Mert általános a magyar családok panasza különösen vidéken, hogy magyar nevelőnőket nem kaphatnak, mert vagy igen nagyok az igényeik vagy járatlanok a zenében és idegen nyelvekben. E bajon könnyen segíthetnek elemi tanítónőképzőink is, ha csupán azon növendékeiket viszik előbbre a zene és idegen nyelvekben, akik ezen ismeretekben már némi jártassággal bírnak. Sokkal fontosabb szolgálatot tennénk ez által a hazai nőnevelésnek, mintha derűre borura képesítjük az ipartanítónőket, akik állást csak a legritkább esetben kaphatnak.

A rajzot és szépírást illetőleg, a rajz elég óraszámában részesül, azonban a szépírás heti 1—1 órával csak az I. és II. osztályba van fölvéve. Nagyon kívánatos volna, hogy a III. és IV. osztály is nyerjen hetenként 1 órát a szépírásból.

A kézimunka úgy a férfi mint a női képzőintézetekben osztályonként heti 2 órában taníttassék, a házi ipar eltörölendő, legfeljebb a munkaórák keretén belül lehetne a vidéken divatos házi ipar egy-egy ágát fölkarolni.

A tornászat beosztása helyes.

Előterjesztésemet összefoglalva a következőket javaslom:

1. Az általános képzés mellett a szakképzés legyen mindig az irányadó; ennek a szolgálatába kell lépni az ismeretek közlésének is; és a IV. osztály túlnyomóan a szakképzésnek legyen szentelve.
2. A paedagogiai tárgyak óraszámát a II. osztályban egygyel, a III-ban 1-el a IV-ben 2 órával emelendő.
3. Az első osztály tananyaga a II. és III. osztály neveléstani óraszámát a nőtanítónőképzőkben a férfiakéval egyenlővé teendő.
4. A IV. osztály délutánjai teljesen a gyakorlati képzésre fordíttassanak és a szaktanárok is bele vonandók a gyakorlati tanítás felügyeletébe és megbírálásába.
5. A magyar nyelv tananyaga részletezendő és a III. és IV. osztályban az óraszám 1—1-el szaporítandó remek művek tárgyalása és közös olvastatása céljából.
6. A német nyelv a növendékek előhaladása szerinti csoportokban taníttassék.
7. A földrajzi tananyag az I., II. és III. osztályban taníttassék.
8. A történelem már a II. osztálytól kezdve taníttassék.
9. A művészeti tárgyak közül a zene nem osztályonként, hanem a növendékek előhaladottsága szerinti csoportonként taníttassék. A szépírást mind a 4 osztályban, heti 1-1 órán tanítani kellene. A házi ipar helyett kézimunka szerepeljen a tantervben osztályonként heti 2 órával.
10. A nőtanítónőképzők az ipartanítónők képzése helyett az arra alkalmas növendékeket a zenében és idegen nyelvekben vezessék tovább, hogy őket a nevelőnői pályára előkészítsék.

Kolozsvár, 1890. július hóban.

Lázárné Kasztner Janka.

NÉPOKTATÁS.

Az öregebb kartárs mint tanítóképző.

(Emlékeimből.)

Volt egyszer egy vén anyóka, annak az a különös szokása volt, hogy mióta csak észére emlékezett, minden új ruhája szövetéből levágott egy négyszögű darabkát és azt emlékül egymáshoz varrta. El lehet képzelni, hogy 90 éves korában hány darab volt már összevarrva? Sokszor órákig elmerengett e kiterített óriási tarka lepedőn, a mely nyitott könyv gyanánt híven visszavarázsolta egész elmúlt életének eseményeit emlékezetébe. Egy nap elszenderült s e lepedőt koporsójába tették. Hadd aludja örök álmát életének megmaradt emlékei fölött!

Nekem is van ilyen fajta nevezetes emlékgyűjteményem. Egy albumféle könyv az, melyben mindenik velem működő, vagy más módon reám nézve nevezetessé vált kartársnak, igazgatónak, tanfelügyelőnek vagy magasabb előjárómnak két-két lap van szánva. Az első lapon számot adok magamnak arról a hatásról, a melyet az első találkozásunkkor rám gyakorolt. Alatta az új ismerős arczképe. Fényképe, ha megszerezhettem vagy egy eredeti vázlata, a hogy jól-rosszul magam megrajzoltam. A kép alatt röviden összefoglalva az, amit az illető életrajzából megtudtam. A másik lapon rövidre fogva a kettőnk közt lefolyt nevezetesebb párbeszédék, aztán paedagogiai észrevételek stb. stb.

Ismerőseim jellemphotographiájának ezen albuma az én kincsem, 20 évi működésem látható tapasztalati szerzeménye. Jó és rossz napjaimban előveszem, lapozgatok benne, elmerengek a múltak képein. Minden alak más más. Kettő hasonló nincsen benne. De a fő vonásokban mégis egyek: mindenik tanítómester. Mindeniktől lehet tanulni.

És ha a napi foglalkozás elvégeztével e jeles társaságban fel-frissülök és azután valami külön szellemi munkához fogok, annak sikere majdnem biztos, mert a kör, melyből jöttem, megvilágítja az utat, melyen haladnom kell. Egy-egy fölfrissült emlék elvezet valamely vitás kérdés megfejtéséhez, avagy egy tétel kidolgozásához.

Igy történt most is, hogy kedvencz társaságom körében mulatoztam, egyszerre Samu Józsefnek, a csurgói tanítóképző érdemes igazgatójának, lapjára fordítottam.

Azért mondtam „lapjára“, mert arczképét megszerezni nem tudtam, magam pedig csupa tiszteletből — nem rajzoltam le, hogy ügyetlen kezeimmel torzképet ne csináljak róla. Az arczképnek szent helyén egy tölgyfa van festve, mely alatt számtalan indás növény húzza meg magát. A tölgyfa mind betakarja az ő hatalmas koronájával. Némelyikhez lenyújt egy-egy galyat, hogy fölsegítse. Így akartam jelképezni Samu József működését a fiatal tanítók között.

Néztem, néztem e képet és eszembe jutott, hogy lapunk valamelyik cikkében olvastam, miszerint az öregebb tanító kötelessége

segíteni a fiatal tanítót az ő továbbképzésében, útjainak kijelölésében. És ime élénken fel tűntek a múltak képei, melyek közül Samu József alakja emelkedett ki. Szerény megjelenése, jó képe, nyájas szavai, kifogástalan családi élete mintaképe lehet a fiatal tanítónak. Szak- és gyakorlati ismerete valóságos kincs, melyet nem rejt el záruk mögé mint a fősvény; hanem teli marokkal osztogatja azoknak, akik kérnek belőle.

Fiatal voltam, midőn elfoglaltam állásomat, azon hő vágygyal, hogy itt valami nagyot és rendkívülit fogok végezni; szakítani akartam a múlttal, mert enyém a jövő! Mint a legtöbb fiatal tanító, azt hittem, hogy a „netovábbhoz“ igen közel állok. Ezer szebbnél szebb terv zsongott a fejemben. Az egyik üzte a másikat. Keblem kimondhatatlan magas röptű vágyaktól dagadt. Eszmény lebegett előttem és én ezen ideált röpködve akartam elérni. Akkor tudtam, de nem hittem, hogy a természetben nincs ugrás . . . Rohantam eszményem után. Sokszor neki mentem a falnak, jól odavágtam a fejemet. Fájt, elkeseredtem, de nem okultam! Újra föltápázkodtam és újra tapogatództam! Ekkor került Samu József a mi intézetünkhöz. Én a gyakorló iskolát vezettem, ő a neveléstani tárgyakat tanította. Sok jelét adta az ő kiméletes és tapintatos jó akaratának, a mely csak nemes, megnyerő jellemeknek sajátja. Megtaláltam benne a biztos vezetőt.

Ha a mintatanításokon egy-egy hibát követtem el, mindig talált módot, hogy tapintatosan figyelmeztessen. Többnyire beszélgetni kezdett velem és a társalgást úgy vezette, hogy a hibát magam vettem észre. Sokszor ambíciómat (melyből minden tanítónak kell birni egy adaggal) úgy föl-fölrázta, hogy éjszakákat töltöttem a könyvek mellett, hogy egy kérdést megtudjak oldani avagy hogy a következő mintatanításhoz egy elégedett mosolyt láthassak atyai arcán. Erőmet, munkakedvemet, hiúságomat mindent föl tudott használni, hogy a meglévő anyagból jó tanítót gyúrjon. Ő nevelte a fiatal tanítót.

Ha később, midőn már bizalommal fordultam hozzá, arról panaszkodtam, hogy kifejtett munkássággal nem áll arányban a gyakorlati eredmény, szóval, hogy elégedetlen vagyok, türelemre és kitartásra intett jóságosan és biztatón s én újult erővel láttam a munkához.

Ha szeles lelkesedéssel fogtam valamihez, a világosság határára figyelmeztetett, mely szemrontó és vakít, ha az inger felső határát átlépi.

Szóval Samu József volt az, ki tanítói lényemet kialakította!

Áldja meg az Isten érte!

Es többen, sokan vagyunk, kiket tanítókká nevelt azután, hogy az oklevél már kezünkbe volt.

És ezen hivatása megvan minden öregebb tanítónak, ki megérté Tréfort Agost szavait: „A tanítót nevelni kell.“

De a fiatal tanító is fogadja szíves köszönettel, sőt kérje ki az öregebb tanító tanácsát és támogatását; mert a képzőből magával hozott viaticum nem elég még a hosszú utra, mely előtte áll.

Az idősb tanítótól mindenek előtt életbölesességet tanulhat a kezdő tanító. Körében tanulságos példákat találhat arra, hogy kell megelégedni sorsunkkal és munkával betölteni a számunkra rendelt szűk kört. Példákat fog találni azok életében, hogy milyen fűszere az életnek a munka és a munkának a pihenés.

Samu Józseffel 16 évvel ezelőtt, intézetünkhez jutása után harmadnapra szept. hó 27-én találkoztam először. És ime, a véletlen úgy hozta magával, hogy ezen év szept. 27. napján ismét találkoztam vele és majdnem ugyanazon jelenetben mint 16 évvel az előtt.

Most, hogy a tanítás mezejéről visszalépett, hogy jól megérdemelt nyugalmát élvezze, Zentára családjá körébe költözött. Ugyancsak szept. 27-én városunkon keresztül utazván, intézetünket is meglátogatta.

Ez alkalommal osztályomba is belátogatott. Leült azon helyre, ahol 16 évvel ezelőtt ugyanezen a napon ült. Végig hallgatta tanításomat mint hajdan. Tanított, azaz az ejtett hibára figyelmeztetett mint régen.

A mint katedrámra tekintettem és ott Samu József alakját megláttam, a régi emlékek, a viszontlátás öröme elfogulttá tett és úgy éreztem magam, mint a tanítvány, ha vizsgálatot tesz a mester előtt. Szóval kissé zavart voltam és magam alatt a talajt nem éreztem oly szilárdnak mint máskor.

Éppen a „gólya“ című olvasmányt tárgyaltuk, mikor osztályomba lépett. Az olvasmány egyik pontja így szól: „A gólya hozza nekünk a szép tavaszt.“ — „Mit hoz nekünk a gólya?“ kérdém én az elfoglaltságtól szorongó szívvvel. „A telet?“ vágott közbe Samu József. „Nem, a tavaszt“ felelte a gyermek, és én meg voltam mentve egy rosszul feltett kérdésre adható komikus felelet zavart okozó helyzetéből.

Visszanéztem, ott ült Samu József, arcán a régi nyugodt mosolylyal.

„Még mindig a régi,“ gondoltam magamban.

Ha minden öregebb tanító az ő modorában fog eljárni, úgy be lesz fejezve, amit a tanítóképző intézet megkezd, t. i. a fiatal tanítók gyakorlati kiképzése. De ha az idősb tanító lenézi és mellőzi a fiatal kartárs törekvéseit, ha fitymálva bánik vele, bizony rosszul tölti be tanítóképző hivatását.

Nincs szánandóbb látvány, mintha a fiatal tanító némán, halványan áll ott a mediumon a megaláztatás és megszegyenítés keserű érzelmeivel szívében. Némely öregebb kartárs (sőt előljáró is) bravourt lát abban, ha a fiatal tanítót úgy kiforgatja, mint a juhász a subagalért. Ilyenkor aztán az is megtörténik, hogy a fiatal tanító nem állhatja tovább a szekaturát, és elhagyja a tanítói pályát. Többnyire azonban van annyi önuralma, hogy leküzdje felháborodását. De meggyülöli pályáját, melyen csak azért marad, mert jobbat nem kap. Az is megeshetik az alacsonyabb gondolkodásával, hogy meghunyászkodik és tányérnyalóvá lesz.

Valamint a gyémánt csak saját pora által köszörülhető, úgy a tanító tehetségeit csak tanítói tapasztalat fejlesztheti.

Szántó Edéné.

ISMERTETÉSEK.

Egy szó zeneoktatásunk ügyében.

Azon alkalomból, hogy zenetanításunkon, mint tanítóképzésünk egy igen fontos ügyén, megindult a vita, s Mócsy Antal igazgató úr közzé tette a kalocsai tanítóképzőintézet zenetantervét s a maga nézeteit, legyen szabad nekem is ez ügühöz szólani és egyet mást a bajai tanítóképző intézeti zeneoktatásról is elmondani. Mócsy úr különösen és többször hangsúlyozza azt, hogy Kalocsán sem általában sem részletekben nem mentenek fel a zene alól senkit egyszerűen azért, mert a népiskolában az ének kötelező tantárgy. Ez egyszerűnek és világosnak látszik, azonban szerény véleményem szerint — eltekintve úgy a kalocsai, mint egyéb képzőintézetekből — ez az eljárás problematikus értékű, mert abban a hibában szenved, hogy olyan növendékeket is próbálunk kiképezni és képesíteni, a kik a végeredményt illetőleg még sem alkalmasak az énekoktatásra. Hiszen taníthatjuk mi az ilyen növendékeket zenére (ha egy kissé a gyötréshez hasonlít is az), de nekünk nem csupán az volna a célunk, hogy valamicske zenei műveltséget adjunk nekik, hanem, hogy énektanítókká képezzük. Annyira pedig szerény nézetem szerint ezek nem vehetik, hogy az énektanítás methodusát elsajátíthatnák; mert ehhez úgy elméletileg, mint gyakorlatilag sokkal alaposabb zenei ismeret szükséges, mint például az egyszerűbb (falusi) kántorsághoz. Külömben, nem bánom, a viszonyok kényszerű hatalmánál fogva ne mentünk fel senkit a zene alól, de a zeneoktatás reformját azon óhajtanám kezdeni, hogy a zenei tanulásra teljesen alkalmatlan növendékeket ne vegyünk fel s így a zenei hallás teljes hiányában szenvedő növendékekkel ne kénytelenítettünk igazi cél nélkül vesződni. Hogy a kántorság alól felmentünk-e valakit vagy nem, erre nézve az a véleményem, hogy ha már valakit jó énektanítóvá kiképeztünk, azt felesleges a kántorság alól felmentenünk egyszerűen azért, mert mint Mócsy úr is beismeri, a kettőnek képzettsége egy, t. i. zenei. A ki nem lehet kántorrá, az énektanítóvá sem lehet. Általában a kántorságról a nézetem az, hogy ha jelenben az állam minden állásra csak tanult és képesített embereket alkalmaz, és elvárja, hogy tanult ember legyen a pap, az ügyvéd, az orvos, a mérnök és a tanító is; ha iskolákat állít kereskedők, iparosok, és földművelők részére, akkor itt az ideje annak is, hogy azok, a kik hivatva vannak egy vallásfelekezeti híveit az Isten házában énekkel és orgonával vezetni, ne csak képesítéssel bírjanak, hanem alapos zeneismeretekkel bíró emberek legyenek. Művelt, tanult pap a szószéken, művelt tanult kántortanító az orgonaszéken!

De hát nem minden tanító lesz vagy lehet kántorrá. Hogy azonban minden tanítónak énekpedagógusnak kellene lenni, azzal mindnyájan tisztában vagyunk. Azonban a jó énektanítósnak előfeltétele a jó kántori vagy alapos zeneismeret; és így a kántorság alól fölmentett egyének az ének ügyének vajmi kevés szolgálatot tehetnek a népiskolában. Főtörekvésünk tehát csak az lehet, hogy mindakettőt

tanítsuk annak — a kinek lehet. (Csak kissé több időt és nagyobb darab kenyeret kérünk; mert most mindakettő kevés.) Azért alapos zeneismereteket kell a képzőknek nyújtani, hogy a növendékek úgy az elméletben, mint a gyakorlatban tisztességes színvonalon álljanak. Ilyen készültséggel azután lehetnek a mi néptanítóink nemcsak kántorokká, hanem a mit a mi népünk — haladva a civilizációban — már soká nem nélkülözhet, kell hogy legyenek népének karvezetők (templomban és társaskörben), legyenek azután alapos methodussal bíró elemi zongora-, orgona- és hegedűtanítók, és a művelt társaságban pedig olyan egyének, kiket úgy személyes jó tulajdonaik, valamint általános jó zenészeti képességeikért megbecsülnek, szeretnek és tisztelnek. Ilyennek óhajtom én a néptanítóban a kántort! A mi pedig az úgynevezett kántorságtant illeti, ez magától hullik majd a zenészetileg képzett tanító ismeretkörébe. Fel kell tennünk egy 8 évig tanuló intelligens néptanítóról, ki legalább 4 évig zenével foglalkozott, hogy kellő szorgalom mellett saját hasznára meg tanulhatja az egyházakban dívatozó szertartásokat.

Azonban legyen szabad a bajai zeneóratervet közölnöm.

	I.	II.	III	IV.	
1. Ének --- --- ---	2	2	1	—	5
2. { Zongora	2	1	1	1/2	4 1/2
Orgona ---					
3. Hegedű --- ---	—	1	1	1	3
4. Hangzattan --- ---	—	—	—	1/2	1/2
5. Közösének --- ---	—	1	1	1	1
{ 6. Dalegylet	önképző órákban hetenkint				
{ 7. Zenebanda	2-szer.				
	4	4 + 1	3 + 1	2 + 1	14

Ebből az óratervből az tűnik ki, hogy különös gondot fordítunk az énekekre, a mennyiben hetenként 5 órán át tanítjuk. Meg is érdemli, mert ez a legfontosabb tárgy! A hegedűre ugyan nálunk csak három óra esik, azonban szerény nézetem szerint úgy a leendő kántornak, mint a leendő énekpædagogusnak nem a hegedű a fődolog, hanem az énekben és ennek methodikájában való jártasság. Az énekelni tudás mindegy akár hangosan vagy képzeletben — lelke az összes zene-tudásnak és azért cél; míg ellenben a hegedű csak segédessköz a tanító kezében. Jó, ha azt minél helyesebben kezeli, de a képzőben nem foglalhat el, különösen nem az énektanítás rovására, sok időt. Én, mint már mondtam, a 14 órának több mind 1/3-át, a közösénekkel együtt 6 órát, az énekekre fordítom. Ehez járul még az önképzőköri, valamint a vásár- és ünnepnapi éneklés a szt. misén.

A zongora- és orgonatanításra 4 1/2 órát vettem fel, a mit azzal pótlók, hogy az I. és II. osztályban heti 2, a III. és IV. oszt. pedig heti 3 magán gyakorló óra van, melyet ép oly pontosan kell betartani, mint bármely más órát. És így elértem azt a célt, hogy növendékeim egyházi énekeket és 3—4 szólamu praeludiumokat játszanak. Zongorán Winter 3 füzetét megtanulják, azonfelül egyesek Clementi

és Mozart kisebb sonatait is játszák. Ha ezek daczára mégis több óra számot sürgetünk az állami képzők részére, annak oka nem más, minthogy úgy a zongora, valamint az orgona és hegedű-játszásban az eddiginél terjedelmesebb ismereteket és gyakoroltságot, a hangzattanban bővebb tudást; a kántori teendőikben végre teljes jártasságot sajátíttassunk el növendékeinkkel.

A kántortanságra 1 órát elégnek tartok (mint Kalocsán), de csak akkor, ha a Gregorian éneklést mellőzzük; mert egyszerű ismertetése nem elég. Egyebekben pedig a kántorság, mint Mócsy úr is helyesen mondotta, a zene körül forog s az én meggyőződése az, hogy az állami tanítóképző növendékei általában haladnak a zenében annyira négy év alatt, hogy magukat abba be tudják gyakorolni.

És most még csak egy szót! Mi Magyarország néptanítói azt akarjuk, hogy az ország összes népiskolaiban, szóval és dallal hangozzék a magyar nyelv! A magyar közművelődési egyesületek hazafias törekvésének mi magyar néptanítók vagyunk a végrehajtói, és azért az édes hazai nyelvet ne csak szóval, hanem dallal is tanítsuk s legyünk ez által mi tanítók a magyar állameszmének ne csak csendes szóval, hanem hangos dallal is lármás hívei és barátai.

Mindenki tudja azt, mit jelent az, midőn annak a 40 millió németnek azt éneklük: „Fest steht die Wacht am Rhein!“ Magyarországra pedig vajmi kevesen lelkesedünk, ha azt éneklük: „Hazádnak rendületlenül légy híve, óh magyar!“

A dal segítségével fontos hazafias czél megvalósítására is vannak hivatva a zenében jártas néptanítók; ezért óhajtom, hogy a képzőkben a zenetanítás több figyelemben részesüljön. Jól tudják azt Németországban, mit köszönhetnek a semináriumi zenetanításnak, csak nálunk, kevésbé zeneművelő és pártoló népnél, néznek félvállról, midőn arról van szó, hogy a zenét kulturális és hazafias szempontból terjeszteni kellene. Elég, ha húzza a cigány!

Bene Gyula
énekes- és zenetanár.

Viszhang

a kalocsai r. kath. tanítóképző-intézeti zenetanításra.

Engedje meg igen tisztelt szerkesztő úr, hogy Mócsy Antal kalocsai r. kath. tanítóképző-intézeti igazgató úrnak a nevezett intézeti zeneoktatásra vonatkozó ismertetéséhez pár szóval hozzászóljak.

Nevezett ismertetés is egygyel több bizonyosság arra, hogy mily nagyon eltérő elvek és methodikai eljárások szerint tanítattik képzőinkben a zene. Bátran elmondhatjuk, hogy alig van egy pár olyan képző az országban, hol a zenét illetőleg csak az anyagra vonatkozólag, a módszert nem is említve, a tanításban megegyeznének. Avagy nem ezt igazolja-e a M. T. K.-ben eddig megjelent zeneoktatási ismertetések mindenike? Mintha csak nem is közös czélnek megfelelő, hanem egészen ellentétes irányú törekvésnek volnának mindannyian szószólói! A zeneoktatáson megindult vitát tehát nemhogy befejezettnék tartanám, sőt ellenkezőleg oda nyilatkozom, hogy az eddigi eszmecserék

összegéből a tanúságot levonva, az ellentétes irányzatok labirintjában sem a tananyagra, sem pedig annak methodikai feldolgozására nézve, (sőt a célt is sokféleképen hallottuk magyarázni), a zenei oktatásra vonatkozó elvek semmit sem tisztázódtak. Egyik a kántorképzésen kívül más célt alig ismer s az orgonára fordít legtöbb gondot, a másik a hegedűt tartja fontosabbnak. Az állami képzők a felekezeti zeneoktatását tartják jobbnak, ők pedig ezen jó hírnévnek nem akarván ártani, nem mondják el, hogy az ő zeneoktatásuk sem egészen kielégítő. Végül a tantervre mindnyájunk részéről általános a panasz.

Nem érzem magamat hivatottnak arra, hogy ezen homályosan sokféle ágazó úton a célnak megfelelő irányt megvilágítsam; azonban reménylen, hogy az ügy tisztázásához bármily kevéssé is sikerül hozzájárulnom, ha a M. T. K. múlt évi számaiban röviden kifejtett állásponton támogatására Mócsy úrnak a zeneoktatásra vonatkozó elveihez hozzászóllok.

Mindenekelőtt ki kell jelentenem, hogy a Mócsy úr által felvett egész tananyagot (az elmélettel együtt) nagyon soknak találván, a „tamaskodók“ sorába kell állnom a zeneoktatásnak általa vázolt kitűnő ellenőrzése daczára, (a melyre különben nemcsak a kalocsai képzőben fordítatik gond), vajon kitartja-e a növendék magán zeneóráját vagy sem?

Nem kísérem végig részletesen a Mócsy úr által előirt tananyagot, csak azon szerény nézetemnek vagyok bátor kifejezést adni, miszerint bármennyire szaporítsuk is az órák számát, többet nem taníthatunk, mint amennyit a miniszteri tanterv rövid dióhéjban kifejezve óhajt. Bizony a növendék egyik legszebb szellemi tőkéje volna, ha a Mócsy úr által proponált tananyagot helyesen betaníthatnók. Hisz akkor nagyobb missiója lenne képzőinknek zenei tekintetben, mint az egyes városokban levő zeneintézeteknek. Hogyne! mikor oly kevés ráfordítható idővel (csak a végeredményt lássuk), 4 év alatt megtanul a növendék 3-ik fekvésben hegedülni s a zongorán Haydn sonatáit játszani, sőt aki már némi előismerettel jött az intézetbe, megköstölhatja akár Mozárt, vagy esetleg Beethoven muzsikáját is. Az elméletből pedig csaknem mindenik összhangzat fekvése, fordítása s ezek átmenetei képezik a M. úr által kevésnek feltüntetett anyagot, melynek pedig épen fele is elég lenne.

A methodikai eljárást illetőleg mindenik hangszernél, ha az idő megengedi, jobb az egyéni tanítás, mint a csoportos; de a zongoránál különösen kezdőkkel — az egyenlő tehetségűeket kiválasztva — miért ne tanítsunk csoportokban, mikor ott semmi nehézségbe nem ütközik a pontos játék ellenőrzése s az esetleg jobb tehetségűek és szorgalmasabbak kitűnven, a tanár belátása szerint, gyorsabban haladva tanulhatnak. A hegedű tanításnál azonban, nézetem szerint, csakis egyéni tanítás mellett juthatunk sikeres eredményhez.

Azt pedig a zenetanítás sikerére nézve nem helyes precedensnek tartom, hogy a magyar népdal tanítása különösen a növendékek által szabadon választott methodikai feldolgozás nélkül foglal a tananyagban helyet. Ennek bebizonyítását összekapcsolván M. úr azon egyéni

véleményével, miszerint a tanítóképző-intézeti zenetanítást nem kellene művészekre, vagy művészszámba menő egyénekre bízni, hanem olyan népisk. tanítókra, kik a zenében megfelelő jártassággal bírnak, bátor vagyok kérdeni, hogy M. úr a zenét, mint tudományt, csak annyira becsüli, hogy a zenepaedagogiáról a legjobb tanítás mellett is még halvány fogalommal sem bíró végzett képzőintézeti növendék, aki esetleg némi gyakorlatot szerzett a zongora- és hegedűjátékban, már azonnal tanítani is képes? Bárcsak a népiskolában tudná megfelelőleg tanítani az éneket, mely még ma is legtöbb népiskolában egyházi énekek és közkeletű népdalok betanításából áll. Az ilyen „nem művész, de buzgó“ zenetanár, ha szintén felvenné tananyagúl a magyar népdal tanítását, bizony-bizony fölösleges lenne, mert a növendék magyar népdal tanulásával tilalom daczára is szívesen foglalkozik (szükségtelen tehát arra buzdítani), egyebet meg helyesen úgy sem taníthatna. Másfelől, hogy a zenetanár okvetetlen művész legyen, 600—800 frt fizetésért sem nem lehetséges, de nem is szükséges; de hogy paedagogus legyen, tehát nevelő tanítói szakképzettséggel és mert nagyon nehéz a zenét helyes irányban tanítani, kellő hivatásszeretettel s türelemmel kell bírnia: feltétlenül szükséges. De mégis ha választani kell, a zenetanár kellő türelem nélkül inkább legyen művész, mint szakképzettség hiányában a felületesség melegágyasa.

Azonban mindenesetre gratulálunk a kalocsai képzőnek, hogy több felekezeti képzőtől eltérőleg ott a zenetanítás nem kizárólag a kántorképzés szolgálatában áll. Mert elvégre is a kántorképzés feletti aggodalom, a zene képezvén annak lényegét, teljesen tárgytalanná válik, ha azon szűkebb határok között a lehetőségig értelmes zenészeket képezünk. Ezen nézetemnek bátorkodtam már itt kifejezést adni s csakis azért ismétlem, mert M. úr következő szavaiban szintén ezt vallja: „Mindenki tudja, hogy zeneértő ember a kántori teendőket minden nehézség nélkül elvégezheti, miután azok kizárólag a zene körül csoportosulnak zenéből (énekből és orgonálásból) állanak.“ Ha ezen elv helyes, akkor a kántorképzés kettős anachronismus; szerény nézetem szerint sem a növendékeknek, sem továbbá az intézetnek nem válnék előnyére, nem tekintve, hogy nehezen lenne keresztülvihető, ha 4—5 felekezet kántora magyarázná hitsorsosainak azt, amit az illető növendék gyakorlati kivitelben a templomban lát, és legjobban elsajátíthat.

Dehát mi is az a kántorságtan?

Fentebb olvastuk, hogy annak egyik lényeges része a zeneismeret, másik ránk nézve lényegtelen, mert könnyen megtanulható része pedig az, melyet szerintem külön órán tanítani fölösleges az ugynevezett kántori teendőket illető szertartástan.

Melyik felekezet szertartása ad legtöbb dolgot a kántornak?

Mindenesetre a katolikus felekezet szertartása.

En ismerek több olyan zenét nem értő, de szorgalmasan templomba járó katolikusokat, akik ha orgonázni tudnának, különb kántorok lennének, mint a kántorságtant könyvből tanuló végzett képző növendékek.

Beér Ferencz.

A horvát-szlavon népoktatás.*)

III. A néptanítókról.

(Általában. — Fizetés és nyugdíj. — Fegyelmi eljárás.)

Az új horvát tanügyi törvény kétféle néptanítót ismer: az alsó népiskolai tanítót és a felső népiskolai tanítót. Az alsó fokú népiskolák tanítója ugyanaz, mint nálunk az elemi népiskolai tanító. Felső népiskolai tanítói cím illeti meg a felsőbb fokú népiskolák tanítóit; ide tartoznak ami elnevezéseink szerint: a polgári iskolák, a felső népiskolák és a felsőbb leányiskolák tanítói. Az 1889/90-iki horvát népoktatási törvény a polgári iskola elnevezést megszüntette. Ezzel elejét vette azon anomáliának, mely a különféle elnevezésű felső népiskolák között létezett, de egyúttal szorosabbá fűzte azon viszonyt, mely a különféle népiskolák közt kell, hogy meg legyen. A törvény ezen helyes intézkedése megszüntette azon helytelen aspirációkat, melyek által némely polgári iskola és felsőbb leányiskola középiskoláskodott s oda terelte azokat a közös felső népiskola elnevezés által, ahová amaz iskolák természete kívánja, ahová valók, a népoktatás keretébe. A horvát felsőbb leányiskolai tanítóknak tehát nem juthat eszükbe olyan természetellenes kívánság (mint minálunk), hogy vegyék ki őket a népiskolai tanfelügyelők hatásköre alól. A horvát felsőbb leányiskolai tanítók nem restellik azt, hogy a népoktató intézetek közé tartoznak; de ehhez még látszólagos joguk sincs, mert sem alsó fokú (elemi), sem felső fokú (polgári, fels. leány-) népiskolai tanítónak nem nevezik ki az okl. középiskolai tanárt, mielőtt alsó- vagy felső-fokú népiskolai tanítói oklevelet nem szerez magának. Evégből a népiskolai rendtartásból, szervezéstánból, népiskolai módszertánból s mindazon tantárgyakból, melyek a középiskolai tanárvizsgálat tárgyát nem képezik, de a népiskolai tanítónak szükségesek: külön vizsgálatot kell kiállania. Nagyon követésre méltó!

A horvát népoktatási törvény a viszonyokhoz képest nagyon szépen gondoskodott a tanítók állásáról, fizetéséről és nyugdíjáról. Kimondotta, hogy valamennyi népiskolai tanító nyilvános orsz. tisztviselő. A tanítókat a bán nevezi ki az illető község iskolaválasztmányának (iskolaszék) három jelöltje közül. De ha a szolgálati viszonyok úgy kívánják, a kormány nem köteles az iskola-választmány jelölését figyelembe venni. A tanítók áthelyezési jogát szintén a kormány tartotta fenn magának.

A horvát népiskolai tanító 30 heti óránál többet nem köteles adni; ha többet ad, külön díjazták. A tanítók fizetésüket havonként előre az illető községi, illetőleg megyei iskolai pénztárból kapják.

A végleges minőségű alsó fokú népiskolai tanító fizetése évi 400 frt és 100 frt lakáspénz, vagy lakás természetben, fa és faluhelyen kert. Az ideiglenes tanítók (a kiknek csupán tanítói érettségi bizonyítványuk van, de oklevelük nincs) 350 frtot és 100 frt lakbért kapnak. Ezen-

*) Az ismertetésnek a tanítóképzésről és a tanfelügyeletről szóló részét l. az V. évfolyam IV. és V. füzetében. Szerk.

kivül minden alsó népiskolai tanító kap 50 frt évötödös pótlékot, mely a nyugdíjba is beszámíttatik. Hétnél több pótlékot senki sem kaphat. E szerint minden alsó népiskolai (nálunk elemi) tanító 40 évi szolgálat után 750 frttal mehet nyugdíjba.

A horvát tanítók 400 frt fizetése és 50—50 frt évötödös pótléka tiszti törzsfizetés, de ezen kívül az illető helység népessége díj és drágasági viszonyaihoz képest megállapított díjosztály szerint a tanítók 60 frttól 300 frtig terjedhető helyi pótlékot élveznek. Tehát p. o. a 15 évig városban működő tanító fizetése felmehet évötödös és helyi pótlékával együtt 800—900 frtra. A legkisebb községben működő tanító fizetése is 15 évi tanítóskodása idejében 650 frt. A szorgalmas tanítót alkalma van a kormánynak a törvény ezen helyes intézkedése következtében azzal jutalmazni, hogy hivatalból nagyobb községbe helyezi át, ahol nagyobb fizetést élvez.

A felső fokú népiskolai tanítók tiszti fizetése 600 frt és 150 frt lakbér. Évötödös pótlékuk 60 frt, helyi pótlékuk ugyanannyi mint az alsó fokú népiskolai tanítóké. Eszerint a felső népiskolai tanító (nálunk polgári, fels. leány stb.) 40 évi szolgálat után 1020 frt nyugdíjt élvezhet. Fizetése pedig 20 évi szolgálat után nagyobb városban 1190—1290 frtra felmehet.

Az igazgatói tiszteletdíjak is méltányosak. Ha a népiskolai igazgató vezetése alatt felső- és alsó-fokú népiskola van, akkor 200 frt, tiszteletdíjat kap; a csupán felső népiskolai igazgatónak 150 frt igazgatói tiszteletdíja van. A 4 osztályú alsó fokú népiskola igazgatójának tiszteletdíja 100 frt, a 2—3 osztályú alsó népiskola igazgatójáé 50 frt.

Az új törvény beszüntetett mindenféle természetben kiadott tanítói javadalmat (kivéven a lakást, fát és kertet). A kántori teendőkért járó illetményeket (a természetieket úgy mint a készpénzbelieket) az új törvény érintetlenül hagyja. Azon tanítók, kik az új törvény életbe lépése idejében nagyobb fizetést húztak, mint a mennyit az új törvény megállapít, régi fizetésüket kapják.

A horvát tanítók állásáról és fizetéséről, a mint láttuk, a törvény méltányosan gondoskodott. Elismerjük, hogy tekintve a tanítói állás fontosságát, a tanítóknak százezrek boldogságát és boldogulását célzó nagyhorderejű működését, nem teljesen kielégítő az új felemelt fizetés sem. De viszont, tekintve a pénzügyi körülményeket s a mi tanítóink fizetését, el kell ismernünk, hogy a horvát tartománygyűlés atyailag gondoskodott népnevelőiről és minket e tekintetben túlszárnyalt, különösen az alsó-fokú (elemi) népiskolák tanítóinak fizetési minimuma, évötödös pótléka és általában a tanítói nyugdíjak tekintetében követésre méltóan intézkedett. Nálunk a tanítótság szerencsésnek és megelégedettnek érezné magát, ha tudná, hogy 750 és 1000 frttal mehet nyugalomba.

Nyugdíj tekintetében még a következő szabályok vannak Horvátországban érvényben: A nyugdíjba vonuló tanító ugyanazon teljes tiszti fizetéssel nyugdíjaztatik, a melyet szolgálata utolsó évében élvez. Az évötödös pótlékok és az igazgatói tiszteletdíjak a nyugdíjazásnál beszámíttatnak. A 2—5 évig szolgálatban volt tanító, ha lelép tanítói állásáról, egy évi fizetését, ha 6—10 évig szolgált, két évi fizetését

kapja végkielégítéskép. Az olyan 10 évi szolgálat előtt lelépő tanítók, akik vakság vagy egyéb gyógyíthatatlan betegség miatt válnak meg hivataluktól, élvezett fizetésük $\frac{1}{4}$ részét kapják állandó nyugdíjúl. A 10 évi szolgálatkor nyugalomba vonuló tanító fizetése 40% , minden további év után fizetésének 2% -át kapja nyugdíjképen.

A 10 évig szolgáló néptanító özvegyének nyugdíja legalább is 200 frt. Hogyha azonban az özvegy férjének is már joga volt 200 frt nyugdíjhoz, az esetben az özvegy, férje fizetésének $\frac{1}{3}$ -át kapja nyugdíj fejében. A tanító valamennyi árvája évi 25 frt neveltetési pótlékot kap, ha anyjuk is elhalna, 40 frtot. Halálozás esetén a tanító özvegye vagy árvái férje illetőleg atyjuk fizetésének $\frac{1}{4}$ részét kapják temetkezési pótlék fejében. Az özvegynek és árváknak joguk van ezenkívül az elhunyt néptanító fizetésének és lakbérének vagy lakásának $\frac{1}{4}$ évi élvezetéhez. A kántori teendők végzéseért járó illetményeket szintén $\frac{1}{4}$ évig élvezheti az özvegy.

A tanítói nyugdíjalap jövedelmét képezik:

1. A községek befizetései. Minden község tartozik új tanítói állás szervezésekor a tanítói nyugdíjba alsó népisk. tanító után 100 frtot, felső népisk. tanító után 200 frtot fizetni. 2. Levonások. Véglegesítés és előléptetés alkalmával az illető tanító fizetésének, illetőleg fizetés többletének 25% -át és évenként fizetésének 2% -át levonják a nyugdíjalap javára. 3. Tanítói büntetéspénzek. 4. Nősülési díjak. Minden tanító nősülésekor 50 frtot tartozik a nyugdíjalap javára fizetni. 5. Adakozások, gyűjtések. 6. Ha a nyugdíjba a fenti czímen befolyó jövedelmek nem elégségesek, a terhek (nyugdíjazások) fedezésére, az ország pénztára tartozik a hiányt pótolni.

A köteleességmulasztó tanító a következő fegyelmi büntetések alá esik: 1. megintik; 2. megdorgálják; 3. 5—20 frtig terjedő pénzbírságban marasztalják el; 4. esedékes évötödös pótlékát rövidebb vagy hosszabb időre nem engedélyezik; 5. igazgatói szolgálatra alkalmatlannak nyilvánítják; 6. saját költségén áthelyezik; 7. szolgálatából elbocsátják. Meginteni a tanítót joga van a községi iskolaválasztmánynak. Ebbeli jogát a helyi tanfelügyelő által gyakorolhatja. Az intés ellen nem lehet fellebbezni. A büntetés 2-ik fokához, t. i. a dorgáláshoz a kerületi iskolahatóságnak van csak joga, de csakis fegyelmi vizsgálat alapján. A többi büntetésnemet a megyei hatóság, közigazgatási bizottság és a kormány gyakorolhatja. Senkit fegyelmi vizsgálat nélkül büntetni nem szabad. A fegyelmi vizsgálatot a megyei hatóság vagy az orsz. kormány rendeli el és vezeti valamely kiküldött megyei tisztviselő. A megejtett fegyelmi vizsgálat után kisebb vétségekben a megyei hatóság, nagyobbakban a megyei fegyelmi bíróság ítél. Az ítélethozatalnál a tanfelügyelő jelenléte elmaradhatlan. E két fórum ítélete megfellebbezhető. A fellebbezési fórum az orsz. kormány. A vizsgálat ideje alatt hivatalától felfüggesztett tanító fizetésének $\frac{2}{3}$ -át huzza; ha azonban ártatlansága kiderül, a visszatartott részt is megkapja. Minden fegyelmi büntetés a tanítói minősítvényi táblázatba bejegyeztetik, de 3 év leltével, ha a tanító ellen nincs kifogás, kérésére a jegyzést törölni tartoznak.

Végül megjegyzendő, hogy a horvátországi tanítónők fizetés, nyugdíj stb. tekintetében teljesen egyenlők a férfitanítókkal. Ha azonban a tanítónő férjhez megy, megszűnt tanítónő lenni, mert a férjhezmenettel annyi, mint leköszönés a tanítónői állásról. Azon tanítónők, akik legalább 5 évig szolgáltak, egy évi fizetésüket kapják végkielégítés fejében.

Margitai József.

(Folytatjuk.)

I R O D A L O M.

Könyvismertetés.

Gyöngyvirágok. Gyermekekversek, írta *Hetyey Gábor*. Négy színes képpel és hazai művészek rajzaival. Budapest 1890. Singer és Wolfner kiadása, ára kötve 1.40 kr. Egy derék, buzgó paedagogusunknak első könyv-alakú munkája oly téren, a melynek minden valószerűség szerint legkiválóbb buzgó munkásai közé fog tartozni. Talán nem lesz tehát érdektelen, ha elmondok egyetmást e könyv genesiséről. Az én nyári vakációzásom évek óta abban áll, hogy bejárom az erdélyi részeket, tanulmányozva a nép életét. Igen rendes stáció nekem Déva s benne a Hetyey háza, hol a háznép nyájassága egy-két paradicsomi napot varázsol programomba. Előhozakodunk ilyenkor mindenféle bizalmas dolgokkal. Egy alkalommal egy librettót mutat nekem a gazda. Nem sokat ér ez barátom! — Elékerül egy gyermekszindarab. Ez már valami, de hát nem ismerjük még eléggé a gyermekszínpad kulisszatitkait! Végre a bájos házi asszony, a kinek én már fordítottam verseit németre, restelkedve áll elé az urának egy egész kötetnyi gyermekverseivel. Olvastam és olvastam és végig olvastam, pedig rendszeren igen mértékletesen élek versekkel. Üdvözöllek, a magyar gyermekköltészet Arany Jánosa! Nagyon kedves és derék dolgok! Milyen karácsony fia lesz abból a kötetből. Megpirosplajbászoztuk kissé a kéziratot, Gábor bölcs mérséklettel simított rajta, s aztán felküldötte nekem Budapestre megtarkítva egy pár nagyon kedves eredeti képpel, a melyeket magyar művészek rajzoltak jó órában egy-egy megkapóbb költeményhez. Volt nekem egy pár ismerős könyvkiadóm, a kiket sokat szidtam volt azért, hogy a mennyi haszontalansága van az idegen gyermek irodalomnak: fanyar negélyes angol humort, kalandos francia képtelenséget, unalmas német szentimentalizmust, mind átültetik hozzánk, a nyomoruságos magyarságu szöveget külföldön készült banális képekkel tarkítják, abban a hitben, hogy a magyar gyermeknek a legrosszabb épen elég jó! Haja! nincs hazai termék, mondák, a karácsonyfa megkívánja a maga tarkafedelű alját; mi onnan vesszük, a honnan kapjuk, s a közönség úgy veszi, a hogy kapja.

No, hogy fognak kapni az én kincsemen a könyvkiadók, gondoltam magamban! Olyan honorariumot licitállok ki belőlük, hogy fedezi majd a Hetyey Magyar Tanítóképzőjének deficitjét. Elmentem ahhoz a kiadóhoz, a kinek leginkább szerettem volna kedvezni. . . . És voltam aztán még többeknél. Hej, kérem ismeretlen név, aztán valóságos

formaszerinti költemények, némely hosszú is; és a képek nem sokszorosításra készültek; nagyon drága dolog eredeti képeket külön csináltatni; nem fizeti ki magát! Honoráriumról szó sem lehet! Elmentem a Franklin-társulathoz. Az kellő formálítással megbíráltatta a verseket egyik vaskalaposa által; azt mondták, a mit én a libretóra.

Én azonban nem az az ember vagyok, a ki a maga meggyőződését olyan könnyen alárendelné a különben nagyrabecsült közvéleménynek. Elhatároztam, hogy magam adom ki a Heteyey verseit a saját rizikómra. Ha én vesztenék is, de bizonyára nyer az irodalom, azonban hittem, hogy a vevőnek is lesz idővel haszna belőle, s nemcsak erkölcsi. Még egy próbát akartam tenni. Elvittem a verseket — Pósa Lajoshoz, kit Heteyeyvel együtt mint a gyermekköltészet Petőfijét tisztelünk, s a ki akkor indította meg „az én Ujságom“-at, mely első személyű névmás ma az egész magyar gyermekvilág helyett áll. A mint talán Kis János Berzsenyi kézirat-csomagát, úgy üdvözölte Pósa a Heteyey verseit. Őszintén és lelkesen örvendett az újonnan feltűnt csillagnak, örült, hogy nincs már egyedül. Én pedig örvendeztem, hogy találkoztak a mi gyermekköltészetünk dioskurjai, és Gábor barátom verseit ezután sorsukra, illetve Pósa gondjaira, biztam. Az pedig kiadogatta java részét a lapjában, aztán kiadatta a gyűjteményt egy jókora kötetben Singer és Wolfner által.

Nincs most kedvem tudósképű bírálatot írni e versekről. A ki Heteyey költészetének találó, jellemző, objektív ismertetését akarja látni, olvassa el Pósa Lajosnak a Gyöngyvirágok elé írt előszavát. Hogy ez az előszó merő dicséret, arról sem én sem Pósa nem tehetünk, csak Heteyey meg a muzsája.

Hanem a kiadó urakhoz volna egy pár szavam. Hová tették azt a kedves hangulatos címképet, a mely a versekhez készült. És mi szükség volt Ede Hardwignak 5 sablonos kozmopolita mázos színes képére? Hát elhiszi valaki, hogy pl. az a színes aratás a szép magyar alföldön történik s hogy annak a babinak a kék alatti „katóka“ a neve? (s ha elhiszi, annál rosszabb!) A színes képek oldalainak nincs lapszámuk s így az azok hátsó lapjára nyomott 3 vers kimaradt a tartalomjegyzékből. A színes képeket magyarázó verseken, mintha érzének kissé a mondva csináltság! Az a silhouette a címlapon nem igen illik a könyv symbolicus mottójához. A nyomás egyenletesebb és gondosabb lehetne!

A versek közt nem igen találhatni kivetni valót, de némelyike tartalmilag kissé kinyújtózkodik abból a keretből, a melybe a nagy többség épen jól bele illik. Van egy nagy szép költemény, a mely igen üdvös és dicséretes kísérlet arra, hogy lehetne a történelem tárgyait költőileg úgy alakítani, hogy igazán élvezhessen és lelkesüljön rajta a serdültébb ifjúság, de épen azért más környezetbe valók volnának az olyanok mint a piski hidnál, a grakhusok anyja, II. Rákoczi Fereczné (s a büszke leány is.)

Heteyeynek egy másik gyermekkönyvére majd komoly kritikát írok.

Herrmann Antal.

Két részletes tanításterv a IV. egyetemes tanitógyűléssel kapcsolatos iskolaszerkiállításról.

I.

A IV-ik egyetemes tanitógyűléssel kapcsolatos iskolaszerkiállításra méltó feltűnést keltett *Fuchs Ádám* pécsbányatelepi igazgatótanítónak az „**I. cs. és kir. szab. dunagőzhajózási társulat közös népiskolájának szervezete és tanterve**“ című kéziratban levő műve.*) (Készült 1872-ben.) Ha sajtó alá kerülne mindenesetre hézagpótló lenne a hazai tanügyirodalom terén.

Mielőtt azonban e munka beható bírálatába bocsájtkoznám, egyéni nézeteimnek kívánok kifejezést adni az általános és részletes tanítástervről. A tanítástervet az állam bocsájtotta ki az 1868-ik évi 38. t. cikk és az 1879. évi 18. t. cikk alapján. Ez alapon szokta a tanító készíteni a saját speciális tanítástervét. E speciális tanítástervet első és főfeltétele, hogy az állam által kiadott tanterv intencióinak teljesen megfeleljen. A tanítás középpontja az anyanyelv s a hol az anyanyelv magyar, a magyaryelv tanítása legyen. A részletes tanításterv készítésénél tekintettel kell lennünk a környék természeti sajátosságaira, termékeire, a lakosok foglalkozására, tekintettel kell lenni arra, hogy az egyes rokontermészetű tárgyak között bizonyos összefüggés, az egyes osztályok tananyagánál a fokozatosság, szabatos átmenet, és kellő összhangzat legyen. Főelv a csoportosítás elve, vagyis törekednünk kell a tanultak csoportosítására akként, hogy az újonnan szerzett fogalmak, ismeretek, az előbb szerzett fogalmakkal alkalmas kapcsolatba hozassanak. A tanító bizonyos gondolatkör kiépítésére tervszerűen válassza ki tananyagát. Ha egy rendszer vagy csoport keretébe tartozó dolgokat megtanítottunk, szánjunk bizonyos időt az összefoglalásra illetve ismétlésre.

E szempontok szerint bírálom meg a fentjelzett munkát is.

A munka felosztása: *A)* I. Az első fejezetben a szerző az iskola szervezetével foglalkozik, a mi nagyobb részben speciális érdekű. II. A második fejezetben szerző a nevelés célját határozza meg, behatóan foglalkozik a tanításterv szerkesztésénél szem előtt tartandó főelvekkel. Külön értekezik az anyanyelv tanításának céljáról, külön értekezik az egységes nemzeti szellem és a magyar nyelv ápolásáról. *B)* A munka második részében elmondja az egyes tantárgyaknak célját a tanításban s e cél elérésére szem előtt tartandó módszertani elve-

*) Kéziratban levő művet nem szokás ugyan nyilvánosan megbírálni, de feljogosított erre egyrészt a szerző beleegyezése, másrészt az a körülmény, hogy a mű a IV. egyetemes tanitógyűlés kiállításán közszemlén volt. Külömben is fontosnak tartjuk oktatási szempontból a népiskolai részletes tanmeneteket. Próbakövei azok a gyakorlott tanítók elméleti képzettségének és gyakorlati tapasztalatainak, a kezdő tanítóknak pedig vezetői, útmutatói, sőt ha újításokat tartalmaznak a népiskolai módszer általános előmenetelét is előidézhetik. Figyelemre méltóknak tartjuk tehát az ilyenmű gyakorlati műveket, különösen ha azok annyira gondosan készültek és jeles methodikai elveken nyugsznak, mint a Fuchs Ádám és Schmidt Boldizsáré. Ajánljuk mindkettőt a közönség különös figyelmébe. Szerk.

ket. C) A harmadik részben egy általános és részletes óratervet közöl. A munka következő részében szerző a részletes tanítástervet hetekre osztja be.

A szerző eme általános beosztása teljesen szabatos és logikai rendben történt, megjegyzem azonban, ha a mű sajtó alá kerül, a mit igen kívánatosnak tartok, részemről kihagyandónak vélem ama speciális részt, mely tisztán a pécsbánya-telepi iskola szervezetével, jelle gével foglalkozik, jól lehet ez az iskola minden tekintetben mintaszerű.

A könyv legérdekesebb része mindenestre az, melyben szerző bemutatja annak módszerét, miként lehet és kell egy német tannyelvű iskolában a magyar nyelvet a beszéd és ért. gyakorlatok alapján megtanítani. E tekintetben czélszerűnek vélem szerző művéből az erre vonatkozó részt közzé tenni. „Az anyanyelvi (német) besz. és ért. gyakorlat összekötésbe hozatik a magyar nyelv tanításával. Ha a gyermek az illető szemléltetési tárgyról, részeiről, tulajdonságairól, cselekvéseiről stb. helyes fogalmakat szerzett s az ezen fogalmaknak megfelelő szavakat anyanyelvén megtanulta, ha a szemléltetésnél szerzett fogalmakat és tapasztalatokat rövid és szabatos mondatokban ki is tudja fejezni: akkor a szemléltetett tárgyat magyar nyelven is tanulja megnevezni. Kezdetben a tanító megeleégzik a tárgyak s egyes tulajdonságainak megnevezésével, de néhány eredményteljes óra után, t. i. ha a gyermek már bizonyos szöbősségre tett szert, a szavakból egyszerű mondatok képeztetnek és gyakoroltatnak be.“

Az olvasásnál szerző megkülönböztet három fokozatot, gépies, értelmes és műolvasást. A II-ik osztályba csakis oly tanulók vétetnek fel, kik egy könnyebb olvasmány szavait biztosan és helyesen, ha mindjárt lassan is tudják olvasni; a III. osztályba csakis olyanok vétetnek fel, kik helyes hangoztató olvasással meglehetősen készséget párosítanak. A III-ik osztályból fölfelé a gépies, értelemmel való s szép olvasás követeltetik meg. Ezen megállapodás a tanítóttestület tanácskozásain történik. E szigort nagyon is figyelmebe ajánljuk sok tanítóknak.

A nyelvtan tanításánál az önkifejtő módszer elvét hangoztatja a szerző, melynél a logikai eljárás: a példa, felismerés, szabály és begyakorlás.

Ez is figyelmebe ajánlható mind ama tanító kartársaknak, kiknek föelvük a nyelvtan tanításánál, hogy a gyermek jól tudjon elemezni.

Gyakorlatiság és eredetiség szempontjából reprodukálom szerzőnek ama nézetét, hogy a magyar nyelvet csakis magyar szövegen kell tanítani. Az anyanyelvből magyarra fordítani nagyon is kevés haszonnal jár és sokszor nemcsak erőpazarlás, de gyermekkínzás is.

A történelem tanításcéljának fejtegetésénél egy helyen tévedésbe esik a szerző. Szerinte a történelem tanításába való mélyedés a jelen korban kétszeres szükség, mert a hazafiatlan socialdemocratia erkölcséinket és művelődésünk alaposzloppait lelkiismeretlenül ingatja. A mai socialis politika békés és legális természetű. Programja a munkás osztály anyagi helyzetének javítása, ő maga nem hirdeti a kozmopolitizmust, sem nem erkölcstelen. A történelem tanításánál követendő elvek

közül kihagyta szerző azt, hogy különösen figyelembe vegyük a tananyag megválasztásánál ama népeket, kik nem a folytonos háborúskodásban, hanem a béke áldásos műveiben keresték boldogulhatásukat. A biographicus módszer mellett teljesen megfelelnek a művelődéstörténeti részről. A természetrajz tanításánál nem emlékezik meg a szerző arról, hogy különös tekintettel kell lennünk a szülőföld növényi és ásványtermékeire és ezeket behatóbban kell tárgyalnunk. Az ének tanításánál szerző az énekek megválasztásánál követendő elvek közül kihagyta a legfontosabbat u. i. csak oly éneket énekeltesünk, mely a gyermek hangterjedelmét, illetve hangkészletét meg nem haladja. Módszere az előénekelés. Az alkotmánytanról, mint külön tantárgyról, szerző teljesen megfelelkezett. Az általános órateremben az V. és VI. osztályban heti 2—2 órán át a történelemmel kapcsolatban láttam némi nyomát, hogy a szerző az alkotmánytant is tanítja, pedig a miniszteri tanterv óratervében 3—3 óra van történelem és alkotmánytan tanítására felvéve.

Szerző úgy látszik figyelmen kívül hagyta a miniszterium által kiadott mérvadó óratervet, és különösen az V. és VI. osztály óraszámait nem egyeznek meg a hivatalos óraterffel.*) A részletes óra-beosztás ellen is van kifogás. Szerző legtöbb osztályban következetesen délelőtti első órában a számtant kívánja tanítani, holott a nyelvtan is éppen oly mértékben igénybe veszi a gyermek gondolkozó képességét, figyelmét, hogy e szempontból teljesen egyenjogósítható a számtannal. Nem helyeselhetem azt sem, hogy a kézi munkát szerző délutáni időben 4—6-ig kívánja tanítani. Különösen télen, midőn már 4 óra után sötétedni kezd, világitás mellett a szemre nézve ártalmas az esti foglalkozás. A mű legérdekesebb és gyakorlati szempontból legértékesebb része maga a részletes tanterv. Minden osztály számára külön-külön ki van jegyezve a hetenként elvégzendő tananyag. Szorgalmi idő gyanánt 42 hetet vesz föl a szerző. Mondhatni, különösen az első osztályban a besz. és ért. gyakorlatok tanításanyaga mind az anya, mind magyar nyelven igen szépen fel van dolgozva. E kettő mindig szoros kapcsolatban áll egymással. Az írva olvastatásnál az egyes hangok illetve betűk ismertetésénél követett eljárást azonban nem helyeselhetem. Szerző ugyanis kimondja ezen szavakat: Igel, Tisch, Fisch. Ezen szavakból kikeresteti az „i“-t. Részemről inkább ajánlanám, ha a tanító előbb csak a hang kimondására tanítja a gyermeket s a hang jegyének ismerete után keresi csak ki a szókból a tanult betűt, illetve hangot. Ez a legtermészetesebb eljárás. A magyarnyelvi beszédgyakorlatoknál igen gyakran előfordul eme nagyon is általános kérdés, mije van a kutyanak? mije van az embernek? mije van a macskának stb? E helyett ajánlanám e kérdést, melyek a kutya, macska vagy az ember fő vagy mellékreszei? A tanítási idő 34-ik hetében bevégeztetvén az összes német betűk ismertetése, szerző megkezdte a latin betűk ismertetését. Tekintve azt, hogy a latin betűk ismertetéséhez az I. ső osztályban nem elég a hátra-

*) A mű még a 70-es években készült.

levő hat hét, tekintve azt, hogy e betűk ismertetése túlterhelés, a tanításterv keretéből ezt töröltetni vélem.

A II. osztályban szerző a tanúltak ismételésén kezdi a tanítást. Gönczy ABC-je alapján megkezdi a magyar, illetve latin betűk ismeretetését (tehát másodizben). Új tárgya a tanításnak a német nyelvtan és a torna, melyben a szerző úgyszólván az összes szabadgyakorlatokat tanítja. A rendszeres tornázást szerintünk ebben a korban nem kell gyakoroltatni, e helyett sokkal jobban ajánlanám a testedző játékokat.

A III. osztályban a német nyelvtanból házi feladatokat is kap a gyermek. A házi feladatok íratását, több szempontból nem tartom helyesnek. Szerző a földrajz tanításánál az alaprajz készítésénél még mindig a palatáblát használja. A palatábla használata a III. osztályban szerintem már káros, mert megnehezíti a kezét, illetve a kéz nagyon hozzászokik az erős nyomáshoz. A Greiner-féle szépírási füzetek használata mellett az ütemezést kívánatosnak tartom. A földrajznál szerző a 41-ik hétben Magyarországot röviden ismerteti. Tekintve azt, hogy erre nézve a miniszteri tanítástervben utasítás nincs s tekintve az e célra szánt rövid időt, mely alatt alapos tanításról szó sem lehet, e részt kihagyandónak vélem.

A IV. osztályban szerző a földrajzból Magyarországot megyék szerint tanítja, részemről célszerűbbnek tartom a vidékek szerinti beosztást. A számtanból szerző nem tanítja a közönséges egynevezőjű törteket, a mi pedig elő van írva.

Az V. osztályban a természetrajzot szerző az ember ismertetésével kezdi meg. Az ember szervezetére nézve a legtökéletesebb élő lény, az ő alapos ismertetése nem első, hanem utolsó helyen kell, hogy történjék. A gyermek maga is megfigyeléseit nem önmagán, hanem a környezetén kezdi.

A többi tárgyak tanításánál szerző teljesen megfelel a helyes módszer legszigorubb követelményeinek.

A mű irálya magyarosság szempontjából nem eléggé tiszta. Súly fektetendő, megbeszélés, tanoncz, tanszoba, földrajz kezelése stb. nem magyaros kifejezések. Szerintem nem helyes e kifejezés, fej és jegyszámolás, e helyett ezt ajánlanám, számolás szóval és írásban.

Különb en elismerés illeti szerzőt e munkájáért, mely alapos tudás és hivatásszeretetről tesz bizonyosságot. Kívánatosnak tartom, hogy e rendkívüli fáradsággal és szorgalommal összeállított mű sajtó alá kerüljön, sok jót és hasznosat meríthetne belőle minden tanító.

II.

A másik paedagogiai mű, a melyet bemutatni akarok, s a mely, mint az előbbi mű, a IV. egyetemes tanítógyűléssel kapcsolatos iskolaserkiállításon a kiállított szakmunkák között a bíráló bizottság elismerését és dicséretét méltán kiérdemelte, *Schmidt Boldizsár* szabolcs-bányatelepi népiskola igazgató tanítójának „**Az osztatlan tiszta magyar tannyelvű népiskola részletes tan- és óraterve**“ című munkája. Ára 1.50 kr.

Az iskolaserkiállítás egyik bírálója, abbeli véleményének adott

kifejezést, hogy a kiállítás a tanulni vágyó tanító számára éppen semmi tanulságosat sem mutatott fel. Erre a kritikára jogosan elmondhatjuk, hogy olyan, mint a szalonka bele; lehet jó, de mindig van valami bűze. Már az előttünk fekvő mű is, mely a hazai tanügyiadalom terén az egyedüli, hézagpotló s tartalmánál fogva igen becses, különösen a fiatal, kezdő tanítókra nézve rendkívül tanulságos.

Egy kezdő tanító, ki a tanítóképző kurzust talán kitünő sikerrel fejezte be, ha egy osztatlan iskolába jut, majdnem ismeretlen területen találja magát, mert bizony hat osztálynak együttes tervszerű tanítása tagadhatlanul igen nehéz dolog. Tájékozatlanság, tervnélküli működés pedig sötétben való tapogatózás, melynél legtöbbször a szerencsétlen vagy szerencsés véletlen játsza a főszerepet. Ezek alapján is, mint vezérfonal, e mű létjogosultsága eléggé okadatolt.

Szerző tananyag-beosztása majdnem teljesen megegyezik a ministerialis tantervvel, sőt a ministeri tanterv utasításait összeegyeztetni igyekezett a kath. püspöki kar által kiadott tanterv intentionálal s így hát a kath. felekezeti tanítók is elfogadhatják vezérfonallul e művet.

A részletes óraterv úgy hygieniai mint paedagogiai szempontból kifogástalan. A részletes tananyag beosztásában a reáliák tanítása részben az olvasókönyv alapján, részben önállóan történik. Az ismeretek nyújtása a kellő pszichologiai alapon az oktatás alaki fokainak, az analysis, synthesis, associatio, systema és methodus tekintetbe vételével történik. Az egyes methodicai egységek a főrészletekben kellőleg kidomborodnak. Részünkről azonban inkább szeretnők, ha az egyes tantárgyak tananyagának részletezése illetve órák szerinti beosztása a részletes óraterv szerinti egymásutánban történnék, ez a concentratio szempontjából az áttekintést igen könnyűvé tenné. A rokontermészetű tárgyak egybekapcsolásánál a concentratióra kell törekednünk. E concentratióra való törekvést szerző művében nem igen tapasztaltuk. Szerzőnek az egyes tantárgyak céljáról, a tanítás módszeréről igen helyes és követésre méltó elvei, nézetei vannak. Magunk részéről bárkinek melegen ajánlhatjuk e fáradhatlan szorgalommal szerkesztett munka megszerzését.

Eperjessy István.

Olvasókönyv tanító- és tanítónőképző intézetek első osztálya számára. Szerkesztették dr. Kiss Áron, Komáromy Lajos, Péterfy Sándor. — Második javított kiadás. — Budapest, 1891. — Dobrowsky és Franke kiadása. — 276 lap; ára 1 frt 20 kr.

Ez eredetileg is kiváló gonddal szerkesztett olvasókönyv most második, javított kiadásban jelent meg.

A könyv alaptervén lényegesebb változtatás nem történt, az olvasmányok ellenben mind választékosság, mind stil tekintetében sok és szerencsés javítást szenvedtek, vagy talán helyesebb azt mondanunk, hogy tökéletesedtek, az eddigi jónál jobbakká lettek, s így a könyv még alkalmasabbá vált a czélozott intézetek használatára, mint eddig volt.

Igen helyes, hogy a szerkesztők gondos tekintettel voltak e könyv összeállításánál arra az egész eszmekörre, melyben a tanítónövendékek

számára kiszabott tudományok mozognak. De nem kevésbé helyes, hogy az első osztályban, melynek ezt a kötetet szánták, történeti, nyelvészeti és neveléstani olvasmányt adnak legtöbbit. Ezek által épen azt a világot tárják föl, melyben a pályakezdő fiatalság figyelme és képzelete legörömetesebb és legtöbb haszonnal mozoghat.

Az olvasmányok öt főcsoportba osztvák.

I. „A nemzet legrégibb múltjából“ cím alatt a hun és magyar mondakör, meg a királyokról való mondák olvashatók huszonkét prózai és hét újabb költői földolgozásban. Ezeket követi

II. „A haza és népe“ tizenhárom prózai és verses olvasmánnyal;

III. „A természet“ köréből kilencz olvasmány;

IV. „Nyelv. Tájszólások“ cím alatt tizenhat prózai és verses darab;

V. „Élet és nevelés“ cím alatt két szakaszban harminczöt prózai és verses olvasmány.

Az olvasmányi részt egy nyomtatott ívre terjedő „magyarázó jegyzetek“ kísérik, melyek igen tanulságos fölvilágosításokkal szolgálnak magának a tanárnak is.

A főntebbiek után majdnem fölösleges mondanunk, hogy az olvasmányok mind tartalmi, mind alaki tekintetben legtöbbszörre mintaszerűek. Hogy ezt különösen az alakra nézve nem általánosan mondhatjuk, az onnan van, mivel a szerkesztők egyik-másik olvasmánynál, úgy látszik, aggságoskodó figyelemmel voltak a források és írók egyéniségére, s e miatt nem vélték érinthetőnek az olyan szokat és kifejezéseket, melyek a sajtóban immár, fájdalom, közkeletűekké váltak. S ez minden esetre kár, sőt hiba. Mert, a mi nem jó: nem jó az, akárki mondja, vagy írja. Már pedig, hogy pl. az igény, igényel, kedély, beteg nem jó, tehát kerülendő szók, senki sem fogja tagadni; hogy a benyomásban (Eindruck), befolyás (Einfluss), természeti viszony (Verhältniss), hatás és állapot helyett használva, mind nyers németességek, az is tudnivaló; valamint, hogy a magyar ember nem „tanyát ver“, hanem „tanyát üt“, vagy hogy valamit valaminek nem „messze magasra fölélé helyez“, hanem „igen vagy nagyon fölébe tesz vagy emel“, az sem szenved kétséget. Az ilyeneket s efféléket tehát okvetetlenül ki kellett volna javítani.

Ezek mellett nem hallgathatunk el egy fontos elvi kifogást. A 261. lapon a „Hangtani megjegyzések“ cím alatt ezt olvassuk: „A régi nyelv magánhangzói fölvehetjük azt a szabályt (?), hogy az Árpádok korában általános volt a rövid magánhangzóknak a mainál egy fokkal zártabb kiejtése“. Ez oly állítás, melyet senki be nem bizonyított, sem bebizonyíthatni nem fog. Az Árpádok korából fenmaradt néhány csekély nyelvemlékünk tapogatózó írása legfőlebb csak annak a találgatását teszi lehetővé, hogy a latin hangok jelölésére készült betűket miként hozhatták át a latin műveltségű írók a magyar hangok jelölésére, melyeket ők, igen meglehet, sem hallani, sem kiejteni nem tudtak tisztán, a melyeket tehát csak úgy találomra, vagy oly formán ábrázoltak, mint a hogy ma próbálgatjuk mi az idegen nyelvek hangjait a magunk betűivel

átírni. Bizony a mi Svájcz-unk az igazi németnek épen úgy nem Svájcz, mint a hogy a refrén a francziának nem refrén, a z soké az angolnak nem z soké, stb. Ne csinálgassunk tehát szabályt ott, a hol a szabályesinálásra semmi elfogadható alapunk nincs!

Ezeket leszámítva ismét melegen üdvözljük az egészben véve jeles könyvet s a legszívesebben ajánljuk t. kartársaink figyelmébe s pártolásba.

K. P.

EGYESÜLETI ÉLET.

Simor János.

Simor János, a magyar katolikus egyháznak feje, nincs többé!

Alacsony sorsból emelkedett a papi fejedelmi székbe s ezt csakis vasszorgalommal párosult fényes tehetségeinek, tiszta nemes jellemének köszönhette. Egész élete ragyogó példája volt a magasztos vallássosságnak, az önmegtadadásig menő egyszerűségnek, a fáradhatatlan hivatali buzgóságnak, kötelességteljesítésnek, a hazafiasságnak és nemes emberszeretetnek. Az egyházi, iskolai, hazafias kulturális czelokra tett adományainak összege megközelíti az 5 milliót.

Gyászolja őt a magyar katolikus egyház, a mely forrón szeretett fejét veszítette el benne; a nemzet, a melynek hű és igaz fia volt; az iskola és különösen a katolikus népiskola, melyet szóval éltetett, tettel gyámolított. De együtt éreznek velük az egyéb rendű és jellegű iskolák is, mert mindnyájan egy nemzet fiai, testvérek vagyunk s a mint egymás előmenetelének örülünk, úgy egymás fájdalmában is osztozunk. A „Tanítók Országos bizottsága“ elhatározta az ország néptanítói nevében részvétét kifejezni az ország katolikus tanítóinak az „országos katolikus tanítói segély egyesület“ útján; a tanítóképző intézeti tanárok egyesülete igaz benső gyásszal járul a közérzület eme nyilatkozatához.

Járjunk a megdicsőültnek nemes szellemében: ápoljuk a vallást, szeressük a hazát és munkálkodjunk fáradhatatlanul annak javán!

Meghívó!

A Tanítóképző-Intézeti Tanárok Országos Egyesületének választmánya a f. é. február hó 16-án, hétfőn, d. u. 5 órakor, a VI. ker. állami tnnitónő-képzőintézet helyiségében (Andrássy-út 65.) ülést tart, a melyet a fővárosi tanítóképző tanárokból alakított tanterv-készítő bizottság ülése fog követni.

Az ülés tárgyai lesznek: folyó egyesületi ügyek és a paedagogiai tantárgyaknak óra- és tárgy szerinti beosztása tantervünkben.

Az ülésre a választmány tagjai, a fővárosi tanárok, általában az egyesület tagjai és az érdeklődők tisztelettel meghívhatnak.

Budapest, 1891. január 29-én.

Az elnökség.

Felhívás a tekintetes Tanári Testületekhez !

Közlönyünk múlt évi IX. számában a tekintetes Tanári Testületekhez intézett felhívásunknak nem lett meg az óhajtott eredménye, a mennyiben tanítóképzésünk legfontosabb tárgyára, az órabeosztásra vonatkozólag csak 6 tanári testület és 2 egyesületi tag küldte be javaslatát. Ez a munkásság nem áll arányban a szönyegen forgó tárgy jelentőségével, a melyre nézve a végleges döntést habár körültekintőleg, de nem évek soráig elnyújtva kell előkészítenünk.

Tanterv-munkálatunknak értékre és kiválóságra nézve méltónak kell lenni egyesületünkhöz, a tanítóképző tanárok testületéhez. Minél inkább hatolunk a részletekbe, annál jobban érezhető azon szükség, hogy tantervünk kidolgozásában úgy az egyesek tapasztalata, mint az összes tanári testületek véleménye kellőleg érvényesüljön.

A középponti választmány a f. é. január 12-én tartott értekezletén a jövő ülésekre következő tételt tűzte ki tárgyalásul: *a paedagogiai tárgyak óra- és tárgy szerinti beosztása tantervünkben.*

Teljes tisztelettel kérjük a tekintetes Tanári Testületeket, szíveskedjenek munkálataikat tanítóképzésünk eme legsarkalatosabb tételére nézve lehetőleg február hó 15-ig az egyesület titkári hivatalához (Nagy László, Budapest, Üllői út 24) beküldeni.

Budapest, 1891. január 29.

Mély tisztelettel:

Péterfy Sándor
elnök.

Sztankó Béla
titkár.

A jan. 12-én tartott választmányi ülés jegyzőkönyve.

Jelen vannak: Péterfy Sándor, mint elnök; Bertha Ilona, Radnay Bella, Szarvassy Margit, György Aladár, Herrmann Antal, Hollós Károly, Komáromy Lajos, Major J. Gyula, Málnai Mihály, Miklós Gergely, Nagy László, Rohn József, Sebestyén Gyula, Suppan Vilmos, Sztankó Béla mint jegyző.

13. Elnök a gyűlést megnyitván, az órabeosztás tárgyában folytatandó további tanácskozásokat megelőzőleg felolvasandónak tartja a decz. 15-én tartott értekezlet jegyzőkönyvét. — Felolvastatván, tudomásul szolgál.

14. Nagy László titkár jelenti, hogy a vashegyi népiskola tan-testülete belépési szándékát fejezte ki. — A választmány tekintettel arra, hogy alapszabályaink testületek beléphetésére nézve nem intézkednek, megbizza az elnökséget, hogy az e tárgyban követendő eljárásra nézve a legközelebbi választmányi ülés elé javaslatát terjeszse elé.

15. Nagy Nászló titkár jelenti, hogy az órabeosztásra nézve Felméry Albert tagtársunk munkálatot küldött be. — Atadatik az előadónak.

16. Nagy László, mint az egyesület közlönyének szerkesztője jelenti, hogy a lap szellemi támogatását illetőleg a tagok élénk buzgalmat fejtenek ki; a miről úgy a közlönynek eddig megjelent számai, mint a

közlésre váró beces cikkek eléggé tanuskodnak. Ezt illetőleg azonban a lap mentül magasabb színvonalra emelésének nem csekély akadályát látja abban, hogy a közlöny szűkre szabott volta miatt sokszor épen a legbecsesebb, vagy aktuálisabb cikkeket kénytelen mellőzni, vagy legalább azok megjelenését késleltetni. A felszínre vetődött fontos tételek bővebb megvitatására is hiányzik a kellő tér, noha kénytelen volt a lap szerződésszerű két és fél ivnyi terjedelmét a legtöbb esetben jelentékeny túl szedés által is növelni. — Szerkeztő jelentésének első része örvendetes tudomásul szolgál, más részt megbizza a választmány az elnökséget, hogy részint a magas kormánytól kérendő segély ki- eszközzésének módjairól, részint a közlöny kiadója által nyújtandó s az eddigieknél kedvezőbb feltételek megállapításáról gondoskodik.

17. Komáromy Lajos, egyesületi pénztáros, a pénztár állásáról a következő jelentést teszi: a múlt választmányi ülésen tett jelentése szerint a pénztári készlet volt 163 frt. 17 kr.; azóta tagdíjakból befolyt 148 frt.; kiadás volt 24 frt, 63 kr. tehát a pénztári készlet jelenleg 286 frt. 54 kr. Ezzel szemben az egyesület pénztárából kifizetendő a) Méhner részére a 224 tag után 1890-re jan. 3 frtnyi illetékek második-félé: 336 frt.; b) a közlöny III., IV., V., VI., füzetei nyomásának túlkadásai: 131 frt. c) a VIII., IX., X. füzetek nyomásának túlkadásai, melyek mintegy 70 frtot fognak kiteni. Az egyesület pénztárából tehát kifizetendő összesen 537 frt. Jelenti továbbá, hogy a nov. 17-én bejelentett tagdíjhátralékokból, melyek akkor 472 frtra rugtak — azóta befizettetett 172 frt, s így hátralékban marad 300 frt. Végül jelenti, hogy 16 tanítóképző igazgatósága közül, melyek a decz. 15-én tartott vál. ülés határozata értelmében a hátralékos tagdíjak beszedésére felszólítottak, részben vagy egészben 9 küldte be a hátralékokat, még pedig: a csáktornyai, a kassai, a kolozsvári, a félegyházi, a m.- szigeti, a lévai, a soproni, a szabadkai, és a zilahi tanítóképzők igazgatóságai. A felszólításra még eddig válasz nem érkezett 7 tanítóképző igazgatósága részéről. — A választmány tudomásul veszi a pénztáros jelentéseit s buzgó fáradozásáért neki köszönetet mond. Az egyesület anyagi állapotára vonatkozólag a jegyzőkönyv 16. pontjában foglalt határozat végrehajtásától reméli a jobb fordulatot; a hátralékok befizetésére nézve póstai megbizások szétküldését határozza el. Végül megbizza a pénztárost, hogy a legközelebbi választmányi ülésen terjessze elé a f. 1891. évre vonatkozó költségvetés-javaslatot.

18. Nagy László titkár Dr. Hermann Antal, rendes tag részéről, 50 frtos alapítványt jelent be. Köszönettel tudomásul vétetik.

19. Péterfy Sándor, elnök az órabeosztás tárgyában, a múlt alkalommal megindult eszmecsere folytatására kéri fel a bizottságot. Az e tárgyban eddig történt felszólalásokat röviden sszefoglalva tájékoztatja a bizottságot a tárgyalás jelenlegi stádiumáról, felszólítja a jelenlevőket, hogy a német nyelv tanítása tárgyában adják elé a múlt ülésen ez ügyben felmerült nézeteket. Először Léderey Abrahám szólal föl s kifejtette azon gyakorlati szempontokat, a melyek a német nyelvnek megtartása mellett szólnak. Hangsúlyozta, hogy az 1889-ben kiadott honvédelmi miniszteri rendelet megadta a tanítóknak az önkéntességi

jogot. Kérdés nem esnének-e el azon előnytől, ha a német nyelvet a tantervből kihagynók. Helytelen volna, ha azon képzettséget, a melyet a növendékek a német nyelvből a polgári és középiskolákban nyernek, nem fejlesztenők tovább. Dr. Málnai Mihály nem kihagyni, csupán fakultatívvá kívánja a német nyelvet tenni, hogy a tanítóképzőket megszabadítsuk a három nyelvűségtől. Rohm József nem ért előtte szöveggel egyet; hivatkozik a törvényre, a melynek megváltoztatása nélkül nem tehető rendkívüli tárggyá a német nyelv. Elismeri, hogy a tanítóképzőknek igen fontos hivatása van egyes vidékeken a magyarosítás szempontjából; az intézeteknek azonban arra kell törekedniök, hogy a nem magyar ajku ifjakkal sajátíttassék el a magyar nyelvet és szellemet, s ezeket mintegy misszionáriusokként küldték a nemzetiségek lakta vidékekre. Ezek sokkal inkább megnyernék a lakosság bizalmát, mint a magyar anyanyelvű tanítók. Hermann Antal szürke teoriának nevezi azon törekvést, hogy magyar ajku ifjakat tanítsunk meg az illető nemzetiség nyelvére, s ezeket a magyarosodás apostolaiává képezzük. Annál, hogy a magyar ifjakat a nemzetiségek nyelvére tanítsuk meg, fontosabbnak tartja, hogy az idegen nyelvűekkel sajátíttassuk el a magyart. Emelni kell a magyar nyelvórák számát, de a német nyelv is fenntartandó. Suppan Vilmos Rohmnel szemben megjegyzi, hogy a törvény rendelkezései megváltoztathatók. Ez tehát akadályt nem képez. Czáfolja Hermannak azon állítását, hogy a magyar ifjaknak tótul, oláhul való megtanítása a nép magyarosítása céljából pusztá theoretikus eljárás volna. Hiszen az illető nemzetiségi vidékeken működő tanítóképzők pártolják leginkább e nézetet. Mikor a kormány a nemzetiségi vidékeken levő tanítóképzők magyar ifjai számára oláh, tót, horvát tanfolyamokat nyitott, célja főleg az volt, hogy a magyar tanítókat főleg arra képesítsük, hogy a vegyes ajku iskolákban működhessenek és legyenek a magyar államiságnak munkásai. A német nyelvet fenn kívánja tartani kötelező tárgyként, mert ellenkező esetben leszállítanók a tanítóképzők színvonalát. Szükségesnek tartja azonban, hogy a tanítónövendéket megszabadítsuk a három nyelvűségtől. Péterfy Sándor Hermannal szemben megjegyzi, hogy magyar ember is magyarosíthat idegen ajku iskolákban, mutatja a főváros példája, a hol németül mitsem tudó tanítók szép eredményt értek el a népiskolában a magyar nyelv tanítása közül.

Komáromy nemzetiségi vidékeken bifurkáció létesítését látná jónak. Hozzá szólottak még e tényhez Nagy László, Málnai Mihály és Sebestyén Gyula. Az értekezletnek e tárgyban történt megállapodásait a következők: a választmány illetőleg a főv. képző tanárokból álló bizottság a német nyelvet ezután is kötelező tantárgyul kívánja a tantervbe felvételni; oly helyeken azonban, a hol 3 nyelv (magyar, német és valamely nemzetiségi nyelv) megtanulása leküzdhetetlen nehézséget okozna, egyesek a német nyelv tanulása alól felmenthetők legyenek; a nemzetiségi nyelvek tanítását kívánatosnak tartja, a tárgyat azonban fakultatív tárgyként kívánja felvenni a tanítóképzők tantervébe.

20. Elnök a következő ülés tárgyául a neveléstani tárgyak tanításának kérdését tűzi ki, a kérdés behatóbb tanulmányozására dr. Kiss Áront, Radó Vilmost, Léderer Abrahámot és Málnai Mihályt kéri fel, utóbbit előadási tisztséggel is megbízván.

Tanterv munkálatok.

Általános óratervek.

A bajai képzőintézet tanári testületének munkálata.

Sz.	Tantárgy	I.	II.	III.	IV.	Összesen
1.	Hit- és erkölcstan	2	2	2	2	8
2.	Neveléstani tárgyak	3	3	4	5	15
	Praeparatio	—	—	1	1	2
3.	Magyar nyelv	4	4	2	2	12
4.	Német nyelv	3	3	2	2	10
5.	Mennyiségtan	3	4	3	3	13
6.	Földrajz	2	2	1	1	6
7.	Történet alkotmánytan	—	—	3	4	7
8.	Természetrajz	2	2	—	—	4
9.	Természet-vegytan	—	—	4	2	6
10.	Gazdaságtan	—	—	—	2	2
11.	Zene	6	6	6	5	23
12.	Rajz és szépírás	3	2	2	2	9
13.	Torna	3	3	3	3	6
14.	Kézi munka	2	2	2	2	4
		33	33	35	36	126

Baja, 1890. deczember.

Dr. Bartsch Samu igazgató.

A dévai képzőintézet tanári karának javaslata.

Sor-szám	Tantárgyak	Heti órák összege	
1.	Hit- és erkölcstan	8	{ Hetenként a IV. osztálynak együttesen felekezetek szerint 2—2 óra.
2.	Neveléstani tárgyak	15	{ A gyakorlati tanításokon kívül. A 3 óra többlet a módszer- és nevelés-tanra veendő.
3.	Magyar nyelv és irodalom	14	
4.	Idegennyelv	10	
5.	Számítan, mértan	12	
6.	Történelem	9	{ (A történelem az I. oszt. kezdendő.
7.	Földrajz	6	
8.	Természetrajz	6	
9.	Természettan, vegytan	5	
10.	Gazdaságtan, kertészet	2	
11.	Zene	17	{ 14 — elméleti-gyakorlati zene. 1 — közös karének. 2 — Egyházi zene.
12.	Testgyakorlat	8	{ Az I. II. osztálynak a 2—2 óra külön-adandó.
13.	Házi ipar (mellékesen)	2	{ (Nyáron át kertészeti gyakorlatok.
14.	Rajz- és szépírás	9	

Megjegyzések. Ezen óraszámnak osztályonként való beosztására vonatkozólag az a nézetünk van, hogy a IV. osztály órái főleg a paedagógiai elméletre illetve a gyakorlatra fordítassanak. A paedagógiai elméletre szánt órák száma első sorban emelendő. A történelmi órák jelentékeny száma már az I. osztályba felveendő. Ez a tárgy nem új, a 15—16 éves ifjak által könnyen fölfogható. Csak egy idegen nyelv taníttassék, még pedig a vidékek kívánalmái szerint. (Német, tót, horvát, oláh.) A zene tanításnál a nagyobb gond a hegedűre legyen fordítva és az orgonára. A testgyakorlat téli tornahelyiségek nélkül alig terjedvén három hónapnyi időre, nagyon keveset ér. A téli tornahelyiségek sürgetésével ha másként nem, más tanintézetekkel kapcsolatosan, nem késhetünk. A többféle háziipar tanítása csak felületességre vezet; a képzők kívánalmái szerint lehetőleg csak egy, esetleg két iparágat kellene kultiválni, de a növedékekre kötelezőleg mindig csak egyet.

Az óraszámnak végleges megállapítása előtt azoknak osztályonként való beosztását is meg kell állapítani. Ma a két felső osztály aránytalanul meg van terhelve, a két alsó, különösen az I. osztályhoz mérten.

Déván, 1890. decz. 16-án.

Hetyey Gábor
igazgató.

A kalocsa-i róm. kath. képzőintézet tanári karának javaslata.

	I.	II.	III.	IV.
Hittan	2	2	2	2
Neveléstani tárgyak	4	3	4	5
Magyar	4	3	3	2
Német	2	2	2	2
Számтан	3	3	2	1
Mértan	—	2	1	1
Földrajz	2	2	1	1
Történelem	—	3	3	—
Alkotmánytan	—	—	—	2
Természetrájs	2	2	2	1
Természettan, vegytan	—	—	2	3
Gazdaságtan	—	—	—	2
Zene	5	5	6	6
Rajz, szépirás	3	2	1	1
Testgyakorlás	2	2	2	2
Kézimunka	2	2	2	2

Összesen: 31 33 33 33

Továbbá gazdasági és kertészeti gyakorlatok hetenként kétszer.

Megjegyzések. 1. A hittani órák szaporítása a közgyűlésen kimondott, bár a jegyzőkönyvben ez nincsen kifejezve, ezért vettünk fel heti 2 órát a 4. évfolyamban is.

2. A paedagógiai órákat csupán az I. osztályban szaporítjuk meg 1 órával, a többi évfolyamban az eddigi órák elégségesek, mert a szaktanárok tanítják az egyes tárgyak részletes módszerét, s hogy ezt tehessék, az eddigihez képest a magyar nyelvénél 2 órával (a német nyelv

rovására) a földrajznál 2 órával, a természetrajznál 1 órával vettünk többet.

3. A történelmet a II. évfolyamban kezdjük és pedig a magyarul, a III. évfolyamra világ történelem, a IV.-re alkotmánytan jut. A magyar történelem a II. évfolyamban tanítható, mert az I.-ben a tanulók már tanulták Magyarország és Európa földrajzát. A IV. évfolyamra nem lehet történeti leczkéket venni a nélkül, hogy ezek elméleti órái kelleténél magasabbra ne szaporodjanak.

4. A német nyelvből elvettünk az eddigihez képest 2 órát. Így aztán nagyon természetesen a növendékek még kevésbé fognak annyira németül megtanulni, hogy „a német paedagógiai műveket megérthessék“, csakhogy (valljuk meg az igazat) az eddigi óraszám mellett sem vitték annyira, s ha szaporítjuk a német nyelvtani órákat, akkor sem fogják annyira vinni. Különben a magyar irodalom elég gazdag már arra, hogy az elemi tanítók zöme magát magyar nyelven tovább képezhesse; a tulnyomó zömre nézve tehát a német nyelvnek a fönnebbi mértékben való bírása épen nem szükséges.

Kalocsa, 1890. december.

Mócsy Antal
igazgató.

A pozsonyi áll. tanítónőképző-intézet tanárkarának indítványa.

1. Az ének és zenetanításra kiszabott heti 14 óra kevés, ezért óhajtja illetőleg kívánatosnak tartja, hogy az arra szánt óraszám emeltessék, és pedig legalább annyira, hogy a III. osztály heti 3, és IV. osztály heti 2 órája egészítettessék ki heti 4—4 órára, mint az alsóbb osztályokban van, a karének óra pedig emeltessék fel heti egy óráról heti két órára, melyek közül egyiken a nép- és műdalok, a másikon pedig egyházi énekek taníttassanak.

Az ének- és zene tanítási órák tehát következőleg volnának az egyes osztályokban:

I. osztály	heti 4 ó.	}	1 óra ének
II. „	„ 4 „		1 „ zeneelmélet (összhangzattan)
III. „	„ 4 „		2 „ zongora osztályonkint
IV. „	„ 4 „		2 „ karének közösen s így összesen

a négy osztályban heti 18 óra fordíthatnák a zene- és ének-tanítására.

2. Óhajtandónak találja a tanárkar, hogy a képzők zenetanításában egyöntetűség hozassék létre. Erre nézve szükségesnek tartja a bevégezendő tananyag meghatározását, illetőleg előírását minden egyes osztályra nézve; továbbá alkalmas tankönyv kijelölését. Utóbbira nézve mint teljesen kipróbáltat, ajánlja a tanárkar Bartalus István „Módszer“ című zongora-iskoláját.

Pozsony, 1890. december.

Uhrl Józsa
igazgató.

Jurassy Berta
jegyző.

Tekintetes Választmány! Tanítónőképzésünk egyik legégetőbb kérdése a képzőintézetek tantervének oly irányú megbirálása és átalakítása, mely az általános és szakképzés s a leendő tanítók hivatásának leg-

méltóbban megfelel. Mi vidéki tanítóképző-tanárok osztatlan figyelemmel kísérik a tek. választmány idevágó tárgyalásait s hivatásszeretünk meleg érdeklődéséből folyó sajnálattal alkuszunk meg a körülményekkel, melyek a tárgyalásokon való megjelenésünkkel szemben legyőzhetetlen fizikai akadályokat gördítenek.

A tek. választmány szíves volt hivatalos közlönyünk múlt évi nov. és deczemberi számában felhívni az egyes tanártestületeket e fontos tárgyra vonatkozó nézeteik és javasolataik beterjesztésére. S daczára, hogy mindnyájan érezzük a hiányokat s óhajtjuk azok pótlását: összesen alig 6 intézet küldötte be véleményes javaslatát a választmányhoz, míg a többi tudomást sem vett e dologról, mintha valamely bagatellkérdésről lenne szó.

Nehogy a t. választmány megtagadja a kunfélegyházi tanári testülettől az érdeklődésnek legalább ama parányi részletét, melyre személyes önértetünk s lelkiismeretes működésünk alapján szerénytelen-ség nélkül igényt tartunk: kollegáim önelhatározásának s nyilatkozási szabadságának teljes tiszteletben tartása mellett van szerencsém magam részéről a tanterv módosítására s különösen a magyar nyelvre, történelemre s alkotmányra vonatkozólag következő véleményemnek kifejezést adni. Teszem ezt annál bátrabban, mert ismerem kartársaimnak azon nézetét, hogy ők sem óhajtának a közvéleménnyel elentétes állást foglalni s az eddigi állapotokat fentartani.

1. Tanítóképzésünknek a magyar nemzeti jelleget kell magán viselnie. A magyar nemzeti nevelés és hazaszeretet alapja a magyar nyelv és történelem s így azoknak oly arányban kell kiemelkedni a többi tantárgyak közül, mely a tanítójelöltek nevelő-tanításának irányt ad, s mely egy valódi magyar néptanító képzettségének szellemét, alapját képeze. Ezért tehát Scherer S. úr javaslatát, mely túlságos óraszámával sem elégti ki a nemzeties czélt, nem tartom elfogadhatónak, hanem csatlakozom Málnai Mihály úr véleményéhez azon hozzáadással, hogy a magyar nyelvi órák száma a III. és IV. osztályban is 4—4 órára emeltessék, mint az anyanyelvi oktatás fontosságára való tekintettel külföldön is megvan.

Ha tanítóképzésünk oly irányban akar haladni, mely a nemzeti nevelés szem elől nem téveszthető céljainak megfelelni kíván, a magyar nyelvnek oly tért kell engedni, mely anyanyelvünk jelzett fontosságának méltóan megfelel.

Ma e tekintetben kellő eredményt fel nem mutathatunk. Kilépő növendékeink a nyelv anyagát, szervezetét, továbbá a szép olvasás, irálytani kellékek, irod. történeti ismeretek s különösen a helyesírás szabályainak s gyakorlatának oly hiányos készletével lépnek az életbe, mely a t. képesítő vizsg. bizottságnak nem csak meglepetését, hanem megbotránykozását költik fel. Az eddigi szokástól és óratervtől eltérőleg több gond fordítandó a szabadeloadás és helyes írás gyakorlására s a magyar írók műveinek ismertetésére; ez pedig csak az eddigi órák számának minden osztályban 4—4-re emelése mellett érhető el.

2. A történelemre vonatkozólag elfogadom M. úr 2, 2, 3, 2 óraszámát, de nem azon tananyag beosztással, mint ő teszi, hanem oly

változtatással, hogy az I. osztályban az ó- és középkor, a II. az újkór, a III. magyar történelem, IV.-ben pedig az alkotmánytan tanítása mellett a magy. történelemben tanításának módszere.

Végül megjegyzem, hogy a magy. nyelvi oktatás sikeresebbé tétele szempontjából írásbeli dolgozatok hetenként adandók fel s tekintettel azok kijavítására, az illető szaktanár más tantárgy tanítására s mellesleges elfoglaltságára kötelezhető ne legyen.

Kun-Félegyháza, 1891. január 10.

Felméri Albert.

VEGYESEK.

Személyi hírek. *Danninger Ferencz*, a pozsonyi állami tanítóképző-intézet tanárát, a vallás- és közoktatásügyi miniszter saját kérelmére, egészségi szempontból, teljes fizetéssel nyugalmazta. *Danninger* egyike a legrégebb tanítóképző tanároknak, a ki már az állami képző intézetek szervezésekor kinevezetett tanárrá. Azóta úgy hivatalos pályáján, mint irodalmi úton jelesen szolgálta a tanítóképzés ügyét. Elettől egyik kartársának tolla után a következőket közölhetjük. 1839. évi szeptember 9-én született Csonoplán, Bácsvármegyében, r. kath. szülőktől. Az elemi iskola bevégezte után 4 évig működött mint tanítógyakornok, mely idő alatt a zenében és éneken is tovább képezte magát, majd a zombori reáliskolát látogatta. Az elemi tanítóképző tanfolyamot Kalocsán végezte, hol magyar és német tannyelvű iskolákra nyert képesítést. Az 1859-ik évben a kalocsai városi iskolához altanítónak, s egy év múlva a kalocsai elemi mintafőiskolához rendes tanítónak nevezte ki a m. k. helytartóság. 1869. novemberben a sárospataki m. kir. áll. tanítóképzőintézethez nyert kinevezést mint rendes tanár, 1872. október 7-én pedig ugyanily minőségben, saját kérelmére a pozsonyi állami tanítóképzőintézetbe helyezték át. Azóta ez intézetnél működött 1890. december 31-éig. *Danninger* tanár működési ideje alatt páratlan buzgalommal és lelkesedéssel csakis hivatalának élt, melynek méltó beöltésén még akkor is lankadatlanul fáradozott, mikor gyakran jelentkező betegeskedéssel kelle küzdenie. Legjobban érezte magát, saját szava szerint, a tanteremben. Pontossága, lelkiismeretessége és rendszertete növendékeinek szép mintaképtül szolgált. Szívükből kívánjuk, hogy nyilvános működésének befejezése után még soká tartsa meg az Eg az érdemes tanférfit családjá javára és boldogságára; s hogy a jól megérdemlett nyugalomban mennél több alkalma legyen irodalmi munkásságára, melyet a mennyire hivatalos elfoglaltsága és gyengélkedései engedték, már működése alatt nagy buzgósággal kezdett meg. Értékesítse ez úton azon szép tapasztalatait, a melyeket hosszú nyilvános pályáján szerzett.

U. J.

E személyi hírrel kapcsolatban áll, hogy a vallás- és közoktatási miniszter *Belányi* Tivadart, a csáktornyai áll. tanítóképző intézet rendes tanárát, Pozsonyba helyezte át *Danninger* Ferencz helyébe; Csáktornyára pedig *Felméri* Albertet, a félegyházi áll. tanítóképző intézeti segédtanárt, nevezte ki rendes tanárrá. Szívükből gratulálunk nekik s örvendünk különösen az utóbbi előléptetésén!

Koch Ferencz kolozsvári áll. tanítóképző intézeti rendes tanárt a vallás- és közoktatásügyi miniszter ezen állásában végleg megerősítette.

Az Eötvös-alap és a Tanítók háza. Az Eötvös-alap újabb hathatós mozgalmat indított meg a jótékony cél érdekében. Fájdalom! lapunk szükre szabott tere nem engedi, hogy az alap országos bizottságának felhívását és *Péte* *r* *f* *y* *Sándornak* ez ügyben írt cikkét egész terjedelmében közölhetnénk. Elmulaszthatatlan kötelességünknek tartjuk azonban, hogy részint e cikkek tartalmáról, részint az Eötvös-alap újabb nevezetesebb eseményeiről lapunk tisztelt olvasóit röviden tájékoztassuk. A „Magyarországi tanítók Eötvös-alapja“ a IV. egyetemes tanítógyűlés alkalmával újra szervezkedett és a kormány jóvá hagyásával átalakult önálló egyesületté, az „Eötvös-alap országos tanítói egyesületté“ s a régi czélokön t. i. a tanítók szorgalmas tanulógyermekéinek, az özvegyek és árvák, az országos tanítói árvaház és tehetetlen, hivatalokból kiesett tanítók segélyezésén kívül újabb czélokat is tűzött maga elé:

működő de betegeskedő tanítók számára segély nyújtást s a „Magyarországi tanítók háza“-nak felállítását. Hogy azonban e nagyszabású czélok megvalósulhassanak, az eddiginél sokkal nagyobb mértékben kell nyilvánulnia első sorban a tanítók, tanárok, azután a kormány és az egész művelt magyar társadalom közérdeklődésének, erkölcsi és anyagi támogatásának. Valóban a tanítók és tanítóképző-tanárok eddig csekély érdeklődést és támogatást tanúsítottak ezen legvitálisabb érdekeiket érintő ügy iránt. Az alapnak jelenleg a 25 ezer néptanító (tanár) közül csak kétezer olyan tagja van, a mely tényleg eleget tesz tagsági kötelességeinek; ezen érthetetlen közönynek lehet tulajdonítani azt, hogy az alap 15 évi fennállása alatt mindössze 31.145 frtnyi ösztöndíjt és segélyösszeget nyújthatott a hozzá fordulónak s tőkésített vagyona nem több 40 ezer frtnél. Ez összeg három negyedrészt nem a tanítóktól (tanároktól), hanem a kormánytól és a társadalomtól szerezte össze az alap. „Segíts magadon s Isten is megsegít“. De hátha megfordítva is áll: hagyd el magad s elhagy az Isten is! — Péterfy Sándor a „Tanítók országos bizottságának“ február 1-én tartott ülésén előadta az Eötvös-alap tevékenységében fellépett változásokat, részletesen kifejtette a Tanítók házának czéljait, meg alakulási módozatait. E szerint a „Magyarországi tanítók háza“ arra lesz hivatva, hogy hajlék szolgáltasson egyrészt a fővárosi, másrészt a fővárosban székelő, országos jelleggel bíró népoktatásügyi egyesületeknek s hogy befogadja a vidéki kartartásoknak a főváros főiskoláiban s az egyetemeken tanuló fiait, hogy ott a kellő felügyelet alatt, olcsó pénzért avagy teljesen ingyen, tisztességes ellátásban részesülhettvén, gond nélkül folytathassak tanulmányaikat“. Valóban fölösleges ez eszme hasznosságát fejtegetni! Kulturális életünknek megbecsülhetetlen tőkéjévé válhatik ez intézmény, ha megvalósul. Egyesíteni az összes tanügyi társadalmi tényezőket egy gócpontban, tömöríteni a szétszakadozott erőket egy hatalmas egészszé, az 1867 óta forrongó, szakadatlanul fejlődő, öserővel rendelkező közművelődési törekvéseink, nemzeti géniusunk jeléül fényes monumentumot emelni s a mellett ez intézményt a jótékonyág, a nemzeti szellemben nevelkedő ifjuság hajlékává emelni: oly szép és fontos cél a mely megérdemli, hogy alapjában átjárja társadalmunkat, hogy szent kötelességének tartsa minden magyar amaz épülethez legalább egy követ hordani. Az „Országos bizottság“ magáévá tette az ügyet és elhatározta, hogy az Eötvös-alappal szövetkezve mozgalmat indít az országban az eszme megvalósítása czéljából s kívánatosnak találta azt, hogy az ezredéves ünnepély alkalmával már készen álljon a Tanítók háza. Feltesszük az országos bizottságról, illetőleg az igazgatóválasztmányról (a melyhez az ügy áttétetett) s az Eötvös-alap igazgatóságáról, hogy gyorsan tettehez fog és kibocsájtván az aláírási íveket mihamar megindítja a társadalom minden rétegét átható akeziót. Tanítótársaim! a kezdeményezés dicsősége a miénk, ne engedjük át a kivétel dicsőségét sem. Készítsük elő már jó eleve a talajt minden társas összejövétel, minden egyesületi gyűlés alkalmával; ha magunk között, vagy másokkal vagyunk, emlékezzünk meg a Tanítók házáról, lelkesítsük fel az eszme iránt a tanügyi férfiakat és laikusokat. De első sorban tisztelt kartársainkhoz, a tanítóképző tanárokhoz fordulunk. Mi vagyunk a tanítók között első sorban hivatva minden nemes ügy pártolására; buzgósággal karoljuk fel ezt is. Ha egyéb nem, már a saját érdekünk is azt kívánja; az ország határain szétszorva, kis helységeken működünk s felnött gyermekeinket vagy éppen nem, vagy csak

nagy költséggel iskoláztathatjuk idegen városokban; itt az alkalom, hogy ifjaink számára biztos és olcsó menedék építését elősegítsük. Legyünk az eszme hordozói, és kövessünk el magunk között és a társadalomban mindent, hogy az ügy minél előbb a megvalósulás stádiumába jusson!

Tanítóképzőintézeti és népiskolai rajzoktatásunk tárgyában gróf Csáky Albin vallás- és közoktatási ügyi miniszter a közoktatási tanácshoz rendeletett intézett, melyben a felhívás folytán az egyházmegyei főhatóságok és tanfelügyelők által beküldött, s a képzőintézeti és népiskolai rajzoktatás mai állapotát feltüntető rajzok tanulmányozására hívja fel a tanácsot. Kijelenti továbbá, hogy akkor, midőn a tanács tagjai a közel jövőben életbeléptetendő új szervezet értelmében tanintézetek látogatására kifognak küldetni, a kiküldöttek közül a rajzoktatáshoz értők a népiskolai és képzőintézeti rajz és kézügyességi oktatásra különösebb figyelmet fordítsanak. Hajlandó az elemi rajzoktatás körében a külföldön megjelent, különösen a kormányok megbízásából készült nevezetesebb rajzminta gyűjteményeket az orsz. tanszermuzeum számára megszereztetni és a tanácsnak tanulmányozás végett rendelkezésére bocsátani; megjegyzi, hogy a külföldi kézügyességi oktatás rendszerint feltüntető nevezetesebb tanmenetek (a svéd, lipcei, bécsi és a francia) a tanszermuzeum számára már megszereztek. A miniszter megbizta továbbá a tanácsot, hogy mindezek tanulmányozásából szerzendő tapasztalatai alapján első sorban a képzőintézeti, folytatólagosan a népiskolai rajzoktatásnak alapul szolgáló fal- és testmintagyűjteményekre és a kiadandó tantervekre és utasításokra nézve részletes tervezetet és javaslatot dolgozzon ki. Végül, kijelenti, hogy a tanács azon korábbi javaslatát, hogy a tanítóképzőkben a rajzra fordítandó heti órák száma 5-ről 20-ra emeltessék, nem találta elfogadhatónak, hanem szükséges, hogy e javaslat még egyszer beható és az oktatás többi szükségleteit is szem előtt tartó tanácskozással tárgyává tétessék.

Az állami felsőbb leányiskolák reformja ügyében ez intézetek igazgatói a kulturminiszterhez terjedelmes emlékiratot terjesztettek fel, a melyben azt kéri, hogy ez iskolák középiskolai jelleggel ruháztassanak fel, vételessen ki a népiskolai tanfelügyelők hatásköre alól és a középiskolai tankerületi főigazgatók fennhatósága alá bocsáttassanak; végre kéri az igazgatói dualizmus megszüntetését és az eddigi igazgatónői elnevezésnek „felügyelő tanítónői” czimmé való átváltoztatását s az igazgatónőnek, úgy szólván, csak gazdasszonyi teendőkkel való megbízását. Boldogok a mi felsőbb leányiskolai igazgatóink, hogy nincs egyéb bajunk, ráérnek a czimezést illető és a lényegét nem érintő ügyekkel foglalkozni. Hát a mi leányoktatási rendszerünknek nincsenek egyéb hibái, mint hogy „női középiskolák”-nak és ne felsőbb leányiskoláknak nevezzék őket; hogy a kinevezett tanárok ne a tanfelügyelő, hanem az igazgató kezébe tegyék le esküjüket? Térhiány miatt nem foglalkozhatunk részletesen e memorandummal, csak azt említjük még meg, hogy fordulnak elő abban ilyen furcsa kitételek is: „Meggyőződésünk hogy még a kevésbbé ambiciozus s csak valamire való tanár sem vállalkoznék női igazgató alatt szolgálni.” A tanítónőképzőkről pedig megjegyzi, hogy azok népoktatási intézetek lévén, jó nekik a női igazgató is. Lehet, hogy a felsőbb leányiskolai igazgatónők kénytelenek lesznek a fenti gorombaságot eltűrni (mert hiszen csak nők!), ha csak fel nem szólal valaki érdekben, mi azonban nem lévén hivatva erre, szó nélkül hagyjuk a megjegyzést, ha abban oldalvágás nem volna a mi női igazgatóinkra is. Nos mi, esetleg középiskolai kvalifikációról bíró tanítónőképző tanárok egészen jól érezzük magunkat a női igazgató alatt és újabb időben nincs okunk panaszkodni, hogy női képzőintézeteink nem virágoznának a nők vezetése alatt. Vajjon a budapesti Andrásy-uti tanítónőképző intézetet kiemelte magas színvonalra? Különben is a női kedélyhez és élethez csak nő férközhetvén igazán, a leányt, különösen a felnőttebbet, a nő

nevelheti legjobban. Felsőbb leányiskoláink csak akkor fogják nevelői hivatásukat igazán betölteni, ha csupán női igazgatás alatt lesznek. Nézetünk szerint az igazgatás kérdése ez irányban oldható meg leghelyesebben.

Értesítés.

A tanítóképző intézeti tanárok országoz egyesületének emlékirata már elkészült és *f. hó 12-én* csütörtökön d. e. fog a nagyméltóságú vallás- és közoktatásügyi miniszter úrnak küldöttéleg átnyujtatni. Ugyanekkor fog a fizetés felemelés ügyében készült folyamodvány is benyujtatni. Tisztelettel kérjük különösen fővárosi tagtársainkat, szíveskedjenek a küldöttséghez minél nagyobb számmal csatlakozni.

Az Emlékiratot a IV. egyetemes tanítógyűlés rendező-bizottsága adta ki s így az meg fog jelenni a Naplóban is; tisztelt tagtársaink és előfizetőink azonban külön füzetként is meg fogják kapni, mint a Magyar Tanítóképző mellékletét. Az Emlékiratot a választmány megbízásából írta Nagy László, a folyamodványt pedig *Sztankó Béla* (a fizetésügyi részt) és *Hetyey Gábor* (a pragmatikai részt).

Budapest, 1891. február 4.

Az elnökség.

III. Kimutatás

az 1890. évi decz. hó 16-tól f. évi jan. 12-ig befizetett tagdíjakról.

1889-re: Berta Ilona, Buzogány Mária, Hoffmann Jolán, Molnár József, Nagy Iván (2—2 frtot.); Erdődi János, Paal Fer. (1—1 frtot).

1890-re: I. felére: Nagy Iván (2 frtot.)

1890-re: II. felére: Balajthy Ilona, Barbaró Sarolta, Belányi Tivadar, Benedek Samu, Berthold János, Bod Péter, Boér Gergely, Czöndör Sándor, Faluvégi Albert, Fábíán Károlyné, Fehér, Sámuel, Gaal Imre, Herchl János, Hoffmann Amália, Jaskó Károly, Kovássy Zoltán, Margitai József, Papp József, Pillr György, Rózsa János, Sennyei József, Soós Antal, Solymossy Lajos, Stromp Gyula, Szabó Lajos, Szántó Edéné, Triff Gábor, Uy Bálint, Versényi Gábor, Zajzon Dénes, (2—2 frtot.)

1890-re: Chobodiczky Alajos, Egner Adolf, Hoffmann Jolán, Kardhordó László, Kovács Sándor, Kozma Ferencz, Scheffer Károly, Schmid Bertalan, (4—4 frtot.)

1891-re: I. felére: A vashegyi elemi népiskola (2 frtot.)

1891-re: Bátor Lajos, Deák Lajos, Erdődi János, Hetényi Kálmán, Hollós Károly, Dr. Koch Ferencz, Lázárné Kasztner Janka, Paal Ferencz, Sándor Mózes, Zsigárdy Flóra (4—4 frtot.)

Budapest, 1891. január 12.

Komáromy Lajos

(VI. Aradi utca 68.)

egyes. pénztárnok.

SZERKESZTŐI ÜZENETEK.

Szándékunk volt az Emlékiratot jelen számunkhoz mellékelve szétküldeni s ezért késleltettük e mai napig e füzet szétküldését. Mivel azonban az Emlékirat csak a jövő csütörtökön fog betérjészetni, annak szétküldése néhány napot késni fog.

Mindazon tisztelt kartársainknak, kik *ujévkor* megemlékeztek rólam, ez úton köszönöm irántam való jó indulatukat és szívből viszonzom jó kívánságaikat. — Szíves elnézését kérjük azon tek. *tanári testületeknek és t. munkatársainknak*, a kiknek becses munkálatait térhiány miatt e számban sem közölhattük.

Felelős szerkesztő: NAGY LÁSZLÓ.